

İş-Eylem Yapısına Bağlı Dönüşümde Ofis Mekânlarına Güncel Yaklaşımlar

Bersu ÖZDEMİR^{*1}, Hasan BEGEÇ², Rengin ZENGEL³

Öz

Dönüşüm kavramı, yıllar boyunca, gerek doğada gerekse insan yaşamında koşulların, bireyler ve çevresel faktörlerle birlikte değişime uğradığı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Dönüşüm kavramı, mimari gibi tasarımsal yönü kuvvetli, sürekli değişime uğrayan bir alanda da önemini korumuştur. Dönüşüme uğrayan mimaride, günümüze kadar oluşan çalışma mekânlarının şekillenişinde iş-eylem yapısı, teknoloji, yaşam tarzlarındaki farklılıklar, ortamların fiziksel ve sosyal kriterleri, sürdürülebilirlik, kullanıcının psikolojik durumu büyük rol oynamıştır. Tarih boyunca medeniyetlerin, günlük yaşam işlerinin devamını sağlayabilmeleri için geliştirdikleri çalışma mekânlarının, çalışanın veriminde, oluşan işin kalitesinde büyük etkisi olmuştur. Çalışma mekânları; eski adıyla “bürolar” ve güncel adıyla “ofisler”, birçok değişime uğramıştır. Bu yönde çalışma mekânlarının tarihsel gelişimin incelenmesi, gelişimde rol oynayan faktörlerin farkına varılması bakımından oldukça önemlidir. Buna bağlı olarak makale kapsamında öncelikle iş-eylem yapısı altında çalışma kavramının ortaya çıkışıyla beraber, kullanıcılarda, mimaride, yapıda ve çalışma mekânlarında oluşan değişimlerden bahsedilmesi amaçlanmıştır. Gelişen teknoloji, kullanıcı ihtiyaçlarının değiştiği pandemi gibi dönemler, çalışma mekânlarının gerek şeklini gerekse yerini sorgulatmıştır. Bu değişimler dahilinde Türkçe’de “ortak çalışma” kavramı olarak karşılık bulan “co-working” kavramı ortaya çıkmıştır. Bu kavram dönemsel değişimler gereği; ofis mekânında, uzaktan veya evden çalışanlar için “paylaşımlı ofis alanları”nı oluşturmuştur. Paylaşımlı ofislerin tarihsel gelişiminde önemli ve en güncel noktaya son 4 ofis tipolojisiyle birlikte ulaşılmıştır. Bunlar; “Gündelik Ofisler, Sanal Ofisler, Aktivite Tabanlı Ofisler, Workplace 3.0 Ofisleri”dir. Bu güncel ofis kavramları araştırılarak son durumda oluşan aktif çalışma alanlarının fiziksel, psikolojik ve sosyal kullanımlarına göre değerlendirme kriterleri çerçevesinde incelenmesi sağlanmıştır. Buna bağlı olarak Türkiye’deki iki büyük kıyı şehri olan İzmir ve İstanbul’dan seçilen ikişer paylaşımlı ofis bu alt kavramlar çerçevesinde, içerik analizi yöntemiyle incelenip değerlendirilmiş ve sonuç bölümünde de ofislerin en son kullanımlarına hitap eden kriterler çerçevesinde tartışılması yoluyla ofis tasarımlarını etkileyen güncel maddeler belirlenmiştir. Oluşturulan bu çalışmanın gelecekteki ofis mekânlarının dönüşümlerinde kullanılacak bilgiler dahilinde bir kaynak teşkil etmesi ve ofis mekân tasarımlarında bir kitapçık görevi görmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dönüşüm, Büro Mekânları, Co-Working, Paylaşımlı Ofisler

¹ Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, İzmir, Türkiye (ORCID NO: 0009-0009-3052-3316)

* İlgili yazar/Corresponding author: bersu.ozdemir@gmail.com

² Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, İzmir, Türkiye (ORCID NO: 0000-0002-0137-2848)

³ Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, İzmir, Türkiye (ORCID NO: 0000-0002-1698-7407)

Current Approaches to Office Spaces in Transformation Based on Work-Action Structure

Abstract

The concept of transformation signifies the evolving nature of conditions, individuals, and environmental factors impacting both nature and human life. This notion has remained crucial in architecture, constantly changing with strong design aspect. Work-activity structure, technology, differences in lifestyles, physical and social criteria of the environment, sustainability, psychological state of the user have played a major role by shaping working spaces that is in the transformed architecture until today. Civilisations' workspaces ensured the continuation of daily life work and impacted the efficiency of the employee and quality of the work. Working spaces, formerly known as "bureaux", currently known as "offices", have undergone historical development. The examining of workspace is essential for recognising the factors that plays a role in development. This study explores transformation in users, architecture, structure and working spaces in scope and concept of working under the work-action structure. Developing technology, periods such as the pandemic, user needs have differentiated and questioned the shape and location of workspaces. Accordingly the concept of "co-working", corresponds to "joint work" in Turkish, has emerged. It has created "shared office spaces" for workers remotely or from home in the office spaces within periodic changes. The key and up-to-date point in the historical development of shared offices has been reached with the last 4 office typologies: "Casual Offices, Virtual Offices, Activity Based Offices, Workplace 3.0 Offices". By researching typologies, it has been ensured that the active workspaces formed in the last situation are analysed within evaluation criterias according to their physical, psychological and social uses. Two shared offices selected from two major coastal cities Izmir and Istanbul in Turkey, have been analysed by content analysis method through these sub-concepts. It affecting office designs have been determined by discussing offices' latest using criterias. This study is intended to be a source, serving as a booklet that will used for learning the transformed design of future office spaces.

Keywords: Transformation, Bureau Spaces, Co-Working, Shared Offices

1. Giriş

Dünyadaki birçok şey gibi mimarlık da zaman içinde çeşitli şekillerde dönüşümler geçirmiştir ve aynı zamanda hala dönüşüm içerisinde. Mimarlık alanının dönüşüm ve değişimiyle beraber bu alanın içerisinde bulunan büro ve ofis yapıları da tarih içinde dönüşüme uğramıştır. Çalışma kapsamında mimari dönüşümde mekân kavramının bir alt başlığı olan ofislerin dönüşümü incelenmiştir. İlk olarak giriş kısmında makalenin amaç kapsam ve yönteminden bahsedildikten sonra, literatürdeki mevcut kaynaklardan referanslar alınarak (makale, tez, paylaşımlı ofis mekânlarının ve mimarlık ofislerinin resmi internet siteleri gibi) dönüşüm kavramı, mimaride dönüşüm kavramının yeri, incelenmiştir. Gelişme kısmında, çalışma eyleminin ortaya çıkışı, iş-eylem ilişkisinin mimaride binaya ve çalışma alanlarına etkisi, eski büro mekânlarının ve güncel ofis mekânlarının tarihsel gelişimi açıklanmıştır. "Co-working", "ortak çalışma" kavramının oluşumuyla beraber ortaya çıkan "Gündelik Ofisler, Sanal Ofisler, Aktivite Tabanlı Ofisler, Workplace 3.0" ofislerinin, "paylaşımlı ofis" mekânlarının oluşumundaki katkısı ve gelişimi ifade edilmiştir. Makalenin devamında çalışma alanlarının, özellikle paylaşımlı ofislerin, fiziksel, psikolojik, sosyal ve kullanıcıların çalışma mekânlarını kullanım yöntemlerinin değerlendirme kriterleri çerçevesinde incelenmesi sağlanmıştır. Bu yolla ofis türlerinin çalışma prensiplerinden, mekân çeşitlilikleri ve kullanıcı deneyimleriyle

meydana gelen değişimler ele alınmıştır. Bu alt kriterlerin güncel ofis mekânları üzerinden incelenmesi planlanmıştır. Değerlendirme ve sonuç bölümlerinden önce de Türkiye'deki paylaşımlı ofis mekânlarından özellikle kıyı şehri olan İzmir ve İstanbul üzerinden ikiye paylaşımlı ofis örneğinin; güncel tezler, makaleler, internet kaynakları ve ofislerin yönetim birimlerinden bizzat yazar tarafından alınmış mevcut veya işlenmiş plan şemaları, yine yazar tarafından çekilmiş yapı iç mekân fotoğrafları ve kullanım şemaları üzerinden tasarım kriterleri çerçevesinde değerlendirilmesi sağlanmıştır. Buna göre, değerlendirme bölümünde tartışılarak belirlenmiş ofis tasarım kriterlerinin ifade edilmesi ve sonuç bölümlerinde ana bulguların ortaya konulmasıyla makale tamamlanmıştır. Ofis gelişimlerinde tarihsel bölüm genellikle işe yaramamış yöntemlerin fazla göz önünde bulundurulması yönüyle yeniye olan vurguyu azaltmaktadır. Bu çalışma özellikle "co-working" kavramı ve "paylaşımlı ofis" türünün mekân tasarımına etkisi çerçevesinde ele alınması ve uygulamalar üzerinden incelenmesi nedeniyle önem taşımaktadır. Bu çalışmanın, işin tarihsel gelişim sürecinden bahsederek, geçmişte çalışma mekânları üzerine bir süre işe yarayan sistem ve yöntemlerin farkına varılmasını, ofis mekânlarında güncel ihtiyaçlara uygun tasarımlara adım atılmasını, günümüzdeki ofis mekânları, paylaşımlı ofisler gibi çalışma mekânlarında yapılacak tasarımlara yön verecek bir kaynak sağlaması amaçlanmaktadır.

Makale kapsamında öncelikle dönüşüm kavramı ve mimarideki yeri, konu bağlamında, yayınlanmış tez, mimarlık ders içi konu anlatımları, tartışmaları ve yayınlanmış makalelerden yararlanılarak ifade edilmiştir. İş-eylem yapısının oluşumu ve zamanla uğradığı dönüşümü nedeniyle çalışma mekânları olan büro ve güncel adıyla ofislerde meydana getirdiği mekânsal değişiklikler, çalışma mekânlarının, tarihsel gelişiminde ele alınmıştır. Güncel ofis mekânlarının kullanım kriterleri ve tasarım faktörleri açıklanmıştır. Oluşan paylaşımlı ofis mekânları makalenin devamında İzmir ve İstanbul'dan ikiye paylaşımlı ve uygulamaya geçirilmiş ofis örnekleri üzerinden incelenmiştir. İzmir'den, 1. örnek olarak Bayraklı'da bulunan With Co Paylaşımlı Ofis ve Ortak Çalışma Alanı, 2. örnek olarak ise Bayraklı'da bulunan Workinton Paylaşımlı Ofisleri; İstanbul'dan, 1. örnek olarak Kolektif House Levent Paylaşımlı Ofisleri, 2. örnek olarak ise Levent'te bulunan Habita Paylaşımlı Ofisi ele alınmıştır. Bu konu üzerine araç olarak, gözleme dayalı analizler, daha önce yayınlanmış literatürden referanslar, ofislerin yönetim birimlerinden elde edilen plan şemaları, iç mekân görselleştirmeleri, fotoğrafları, video ve açıklamaları incelenmiş ve kullanılmıştır, çalışma strüktüründe yöntem olarak da içerik analizi yönteminden faydalanılmıştır.

2. Mimaride Dönüşüm Kavramı

Dönüşüm kavramı yalın haliyle Türk Dil Kurumu (2024)'e göre: "Bir durumdan başka bir duruma geçme; şekil değiştirme, tahavvül, transformasyon" olarak tanımlanmıştır. Günümüzde gelişen ve değişen yaşam şartları, ekoloji, ekonomi, teknoloji, sosyo-kültürel alanlardaki değişimler dünyayı, insanları ve üstünde yaşayan diğer canlıları dönüşüme uğratmıştır. Bu dönüşümler insanlardan sonra onların meslek oluşumlarına da sıçramıştır. Bunlardan mimarlık mesleğinin içindeki "Dönüşüm" algısının gelişiminde önemli dört başlıktan söz edebiliriz, bunlar; "Süreç, Yapı, Kent ve Mekân"dır.

Mimari dönüşümde süreç kavramına; konut dönüşümü, parametrik (hesaplamalı) tasarımın uygulama şekli olarak dönüşüm, mimarlık eğitimi ve programlarında edinilen bilgi ve tecrübe dönüşümü, 4 senelik mimarlık eğitiminin yetmemesine bağlı olarak yeni işleyişlerle mesleki birikimini güncelleme ve artı 5 yıl iş tecrübesi, kurslar ve sertifikalarla eğitimini ve bilgi birikimini destekleme, belli başlı mimarlık modellerini farklı yorumlayarak eğitimde uygulama, bir yandan akreditasyon programlarıyla da sürekli denetime tabi tutulma örnek olabilir. Mimari dönüşümde yapı kavramına; yapıda işlev değişiklikleri, eski

tarihi yapıların dönüştürülerek kullanılması, tarihi yapıya eklemlenmeler, farklı fonksiyonlara dönüşümde nelerin değerlendirildiğinin incelenmesi, malzemenin dönüşümü (taş, ahşap, kağıt, kerpiç, cam, çelik, demir, doğal mantarlar vb.), gelişen ve değişen teknolojiyle beraber birden çok katlı yapıların 3 boyutlu yazıcıyla inşa edilmesi ve kullanılan işçinin bu yolla azaltılması, strüktürel dönüşüme robotların dahil edilmesi vb. örnek verilebilir. Mimari dönüşümde kent kavramına; kentsel dönüşümler, kent silüetinde zamanın ve depremlerin neden olduğu dönüşüm, gayrimenkul ortaklıklarıyla dönüşüm, birbiri arasında deprem derzi bile olmayan gökdelen inşaatları, fay hatları üzerine yapılan yüksek katlı yapılar, yüksek katlı yapıların eğimli cephelerinin dışardaki ve içerideki kullanıcıda yarattığı psikolojik değişimler, soylulaştırma çalışmalarıyla değişen kent silüetleri, birbiriyle arasında kültür çatışması oluşturan mekânların yan yana inşa edilmesi (örneğin, usta elemanları ve çıraklarının birlikte iş yaptığı alanların modern iş merkezlerine yakınlığı), kentte belirli alanlarda yaşayanların o bölgenin kültürel kalitesini etkiliyor olması örnek verilebilir. Mimari dönüşümde mekân kavramına; çarşı, kapalı çarşıların büyük alışveriş merkezlerine dönüşümü, eski model hücre tipi ofislerin sosyal aktiviteye cevap veren, çalışanın verimini ve üretim kapasitesini artıran, serbest çalışma mekânlarına sahip, ara mekânlarda soluklanmayı imkanı kılan ve mekânın tasarımında renk, aydınlatma, havalandırma, akustik, ergonomi, mobilya, doku, malzeme gibi psikolojik etkileri de göz önünde bulunduran yeni tip açık ofislere dönüşmesi vb. örnek verilebilir.

3. Büro ve Ofis Mekânlarının İş-Eylem Yapısına Bağlı Dönüşümü

“Ofis, insanların birlikte veya tek olarak çalıştığı oda ya da alana verilen addır. Ofis tanımı mimari, tasarımsal ve sosyolojik bir olgudur. Büro ve ofis kelimelerinin sözlük anlamlarına bakıldığında, Türk Dil Kurumu’na göre ‘büro’ kelimesinin 1.anlamı; çalışma odası, yazıhane, 2.anlamı; danışma ve yazı işlerinin yürütüldüğü iş yeri, 3.anlamı; bölüm şube, 4.anlamı; yazı masası olarak tanımlanmaktadır. Kökeni Fransızca Bureau’dur” (Çimen, 2008, s.5). Literatüre bakıldığında çalışma alanlarının tarihsel gelişimiyle beraber ofis ve büro kavramları sıklıkla kullanılmaktadır. Bu çalışma kapsamında yapılan araştırmalarda eskiden büro kavramının ofis kavramına göre daha çok kullanıldığı, güncel çalışma mekânlarının gelişiminde ise çoğunlukla ofis kavramının kullanıldığı görülmüştür. Çalışma kapsamında tarihsel gelişim sonrasında kavramsal anlatıma ofis kelimesi üzerinden devam edilmiştir.

Zamanla gelişen insan, tarihte ilk olarak barınma ve beslenme ihtiyacı duymuştur, bu ihtiyaçlarını çeşitli yollarla (av, toplayıcılık, tarım vb.) karşılamıştır. Daha sonra ilk insan topluluklarının oluşumu, antik dönem toplulukları ve ülkelerin gelişimiyle beraber daha ilkel olan ve yaşamın devamını sağlayan eylem biçimleri, yerini daha modern olan çalışma hayatına bırakmıştır. Yüzyıllar geçtikçe her aşamada değişime uğrayan çalışma hayatı, çalışma biçimleri ve mekân çeşitlilikleri insanlar tarafından geliştirilerek iyileştirilmeye çalışılmıştır. Tarihte ilk çalışma mekânı olgusuna hizmet eden örnek, Antik Mısır’da MÖ 3200- 525 arasında karşımıza çıkmaktadır. Kral ve ona bağlı çalışanlar tarafından kademeli hiyerarşik düzen ile tapınaklar etrafında çalışma yapılmaya başlanmıştır. Devamında Antik Yunan döneminde fonksiyon olarak siyasi, ticari, dini ve sanat işlerinin gerçekleştirildiği halka açık “Agora” denilen ortak meydanlarda işler yürütülmeye devam etmiştir. MÖ 500’lerde Roma dönemiyle beraber bureau ve officium kelimeleri tanınmaya başlamıştır. Tapınaklar, bazilikalar gibi dini ve canlı kamusal alanlar çevresinde “Forum” denen ve bir pazar yeri olarak hizmet eden ortak alanlar baş göstermiştir. 1700’lerde ilk modern bürolar (genel merkez olarak Doğu Hindistan Evi) merkezi yönetimin öneminin anlaşılmasıyla kraliyet donanması ve Doğu Hindistan Şirketi gibi kuruluşlar tarafından Londra Leadenhall Caddesi’nde oluşmaya başlamıştır. 1726’da inşa edilen Eski Amirallik (Ripley Binası) Kraliyet donanmasının daha küçük ofislerini

barındırmak için yapılmıştır. “1864 yılında birleşik Krallıkta’ki ilk gökdelenin Liverpool’daki Oriel Chambers (Şekil 1, solda) olduğunu söylemiştir. Mimar Peter Ellis tarafından tamamlanan 'gökdelen' sadece beş kat yüksekliğindedir ve tarihte metal çerçeveli cam perde duvara sahip ilk binadır. Kansas City, Missouri'deki Boley Binası (Şekil 1, sağda), 1909'da tamamlanmıştır. Yalnızca daha geniş, doğal olarak aydınlatılmış ofis katlarına değil, aynı zamanda sınırlı arazilerde daha fazlasına da imkan vermiştir”(Morgan Lovell, t.y., URL-4).

Şekil 1. Solda: Liverpool'daki Oriel Chambers Binası (URL-1); Sağda: Kansas City, Missouri'deki Boley Binası (URL-2) (Görseller yazar tarafından güncellenmiştir.)

O yıllarda gökdelenlerde cam cephelerin yaygınlaşmasıyla doğal ışığa duyulan ihtiyaç karşılanmıştır. 20. yy sonrasında Sanayi Devrimi nedeniyle gerekli işgücünde ve işçi-gücünde artış olmuştur. Bu nedenle geniş açık plan büro tipleri özellikle kısıtlı bir alana oturan zemin kitlesinin, gökdelenlerin çok katlı oluşu sayesinde iş gücü geri dönüşünü kat kat artırması ile ortaya çıkmıştır. “Sanayi Devrimi, el emeğini ve üretimi tamamen modernize etmiştir. Büro tasarımı artık beyaz yakalı, profesyonel emeği benzer bir şekilde modernize etmeye başlayacaktır” (Morgan Lovell, t.y., URL-4). 20. yy başlarında el emeğinden uzaklaşan fabrika üretim gelişmelerinde Frederick Winslow Taylor önderliğinde Taylorist büro tipleri baş göstermiştir. Bu büro tiplmesinde verimlilik amacıyla görevler, bir sıraya konularak, denetçilerin kendi kapalı bürolarında çalışma eylemini gerçekleştirdikleri ancak, çalışanları gözleme ve inceleme imkanı buldukları ortak bir alanda yapılmaya başlanmıştır. Taylorist büroların devamındaki adımı Frank Lloyd Wright, Larkin Binasıyla (Şekil 2, solda) atmıştır. Bu yapının da merkezinde ortak bir alanda (Şekil 2, sağda) çalışma eylemi sürdürülmüştür. O zamanlarda Larkin binasında 1.800 işçi günde 5.000 siparişi işlemektedir. Tren demiryolunun getirdiği kirlilik nedeniyle bina cephesi kapatılıp ilkel bir klima sistemi kullanılmaya başlanmıştır.

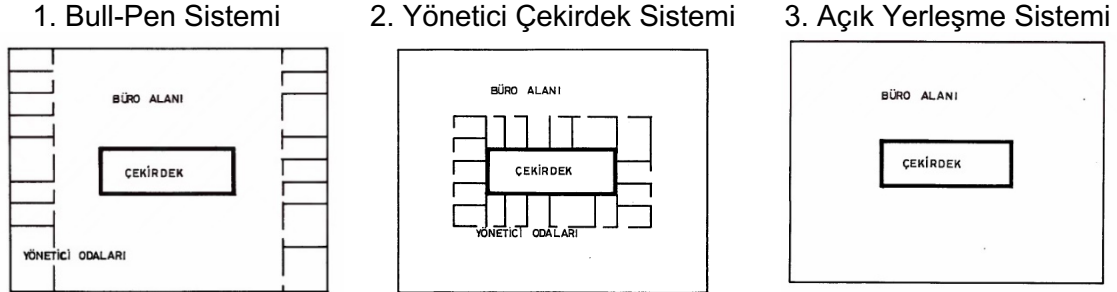
Şekil 2. Solda: Frank Lloyd Wright, Larkin Binası Dıştan Görünüş (URL-3); Sağda: Frank Lloyd Wright, Larkin Binası İç Mekândan Görünüş (URL-4) (Görseller yazar tarafından güncellenmiştir.)

Bu yapı planlaması "...[y]erleşik dolaplara ve bölücülere sahip masalar olan ilk 'sistem' mobilyalarının tasarımına kadar uzanmıştır. Bu büro planı, 20. yüzyılın başındaki Sanayi Devrimi'nin bir ürünü olan üretim hattına çok benzemektedir" (Morgan Lovell, t.y., URL-4). 1930'larda Johnson Wax Binası ile ses yalıtımı ve emilimini sağlayabilmek için kauçuk zeminin kullanımına ve parlak, klinik ve beyaz yapay ışık kullanımına başlanmıştır. 1950 başlarında yapaylaşan çevresel kriterler ile birlikte doğala ihtiyaç azalmıştır ve yapay aydınlatma ve havalandırma sistemleriyle, dışa daha az bağımlılık oluşturan çok geniş "açık planlı bürolar" ortaya çıkmıştır. The Chase Manhattan Bank Binası (Şekil 3, solda) yapısal oturumda hiyerarşik bir düzen takip ederek idari ve büro personelinin açık planda ortaya, yöneticileri ise açık planın ortasından ziyade bölünmüş kapalı büro alanlarına yerleştirmiştir (Şekil 3, sağda).

Şekil 3. Solda: The Chase Manhattan Bank Binası Dış Görünüş; Sağda: The Chase Manhattan Bank Binası Planı (Görsel ve plan yazar tarafından güncellenmiştir.) (URL-4)

Gökdelen planlarının (Şekil 4) başından açık plan tiplerine kadar tarihsel gelişimde açık yerleşim düzeninde genel olarak 3 farklı tipoloji kullanılmıştır. Bunlar;

Şekil 4. Bull-Pen, Yönetici Çekirdek ve Açık Yerleşme Sistemi Yan Yana Plan Şemaları (Sakallı, 1997, s.19-20)

Açık planlı büroların avantajlarında, ekstra (duvar, kapı gibi) bölücülerin kullanılmaması nedeniyle yapımda ucuz maliyet oluşumu ve hızlı inşaat etkisi vardır. Ekstra bölücülerle az oda oluşturulduğundan her odaya sağlanacak ayrı aydınlatma ve havalandırma sistemi maliyetini engelleyen bir tasarımıdır. Plan değişiklikleri açık yerleşim olduğundan daha hızlı ve rahat yapılabilir. Kapalı duvarların ardında sıkışık alanlarda çalışmaktansa görsel, işitsel ve fiziksel etkileşim sağlanmaktadır. Mobilyalarda sağlanacak esnekliklerle kapalı büroların oluşturduğu sıkıcı ve sistematik alanın yumuşatılması sağlanmıştır. Kullanım döngüsünde az ve yeri değiştirilebilir eşya bulunmasından ötürü maliyeti düşük yenileme oluşturulabilmektedir.

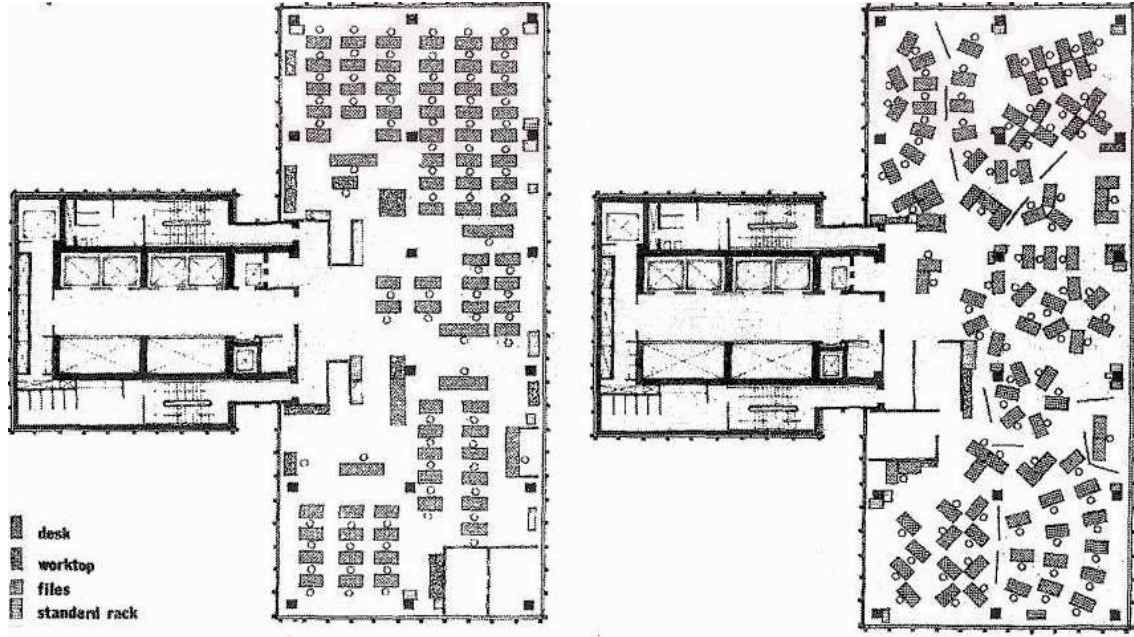
Açık planlı büroların dezavantajlarında, yönetici kadrosu dahil bütün çalışanların ortak alana yerleştirilmesi ve özel alanların farklılaştırılmaması nedeniyle statü kavramında karmaşıklık oluşmuştur. Özel ve kapalı alanların hiç olmaması veya azlığı nedeniyle özel

toplantıların yapılabileceği mahrem alanlardan yoksundur. Açık ve ortak çalışma alanında çalışan grup insan toplulukları nedeniyle gürültü oluşumu, konuşulan ve planlanan işlerin ayrımının yapılamaması durumuyla karşı karşıya kalmıştır.

Açık planlı bürolardan sonra 1950-1960 yılları arasında Hamburg'daki Quickborner Ekibi'nden Eberhard ve Wolfgang Schnelle, Bürolandschaft "büro manzarası" büro tipini geliştirerek çalışanların konforunu ön plana alan eşitlikçi "serbest planlı" (Şekil 5) bir tasarım geliştirmişlerdir. Büro ortamı bu tipte daha esnek yapısal olmayan malzemelerle bölünmüş, büro ortamında bitkilerle, katı olan görünüşte yumuşatma sağlanmıştır. Reklamcılık veya medya alanında çalışanlar, etkileşim sağlayabilmeleri için daha gevşek bir yerleşim (Şekil 6) hesaba katılarak yerleştirilmiştir. Bürokratik, kurumsal yönetim personelleri ise daha düzenli, alt bölümlere ayrılmış alanlara yerleştirilmiştir.

Şekil 5. Ninoflex Büro Yapısı, 1963, İlk Serbest Planlı Büro Örneklerinden (Duffy, 1997'den Aktaran; İmal, 2009, s.15)

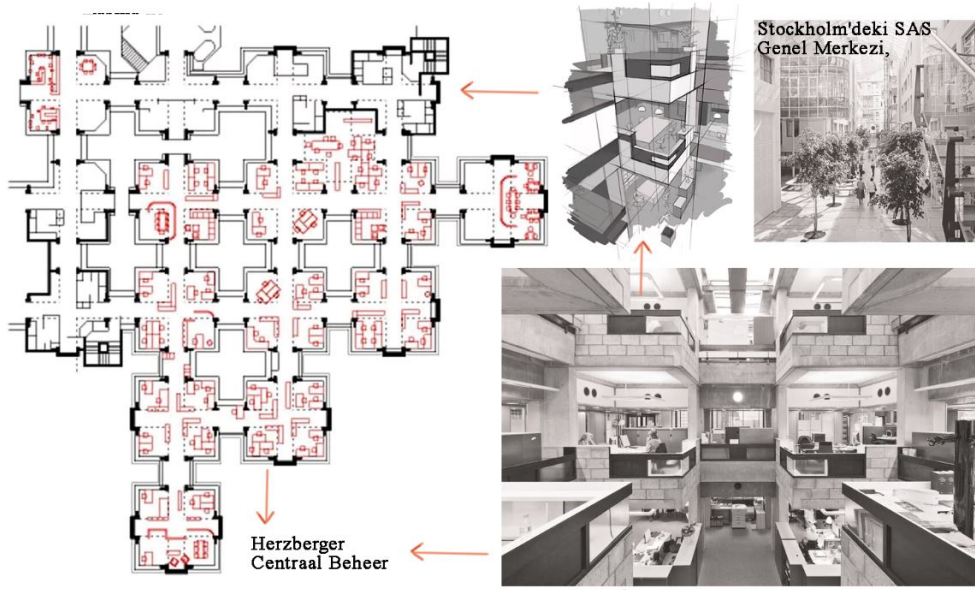
Şekil 6. Açık Planla (soldaki plan) Serbest Düzenli Büro Planı (sağdaki plan) Arasındaki Fark (Altınkoç, 2005, s.51).

1960'larda Herman Miller ve "Aksiyon Ofisleri", George Nelson ve Robert Propst tarafından baş göstermiştir. Bu ofis tiplmesi, hareket özgürlüğü, çalışma esnekliği ve daha modüler mobilyaların göz önüne alındığı bir tiplme olarak karşımıza çıkmıştır. Buna örnek olarak, Mies Van Der Rohe'nin tasarladığı 39 katlı Seagram Binasıyla modernist ilkeler üzerine kurulmuştur. 2 adet çeşme olmak üzere su ögesi de binanın dışında tasarıma dahil edilmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında kadınların iş hayatına özellikle sekreterlik gibi toparlayıcı bir kısımda dahil edilmeye başlaması, ofis mobilyalarında değişikliklere neden olmuştur. Örneğin; masaların altından mahrem bölümlerin görünmesini engellemek için masa önlerine kontrplak parçalar konulmaya başlanmıştır. Çalışma esnekliği sağlayan Aksiyon Ofislerinin 2. Denemesinde mobilyalar Back- Up denilen üç taraflı dikey bölünmeler (Şekil 7) şeklini almıştır.

Şekil 7. Back- Up Mobilya Denemesi, (URL-4) (Görsel yazar tarafından güncellenmiştir.)

1974'te "Yapısalcı Ofisler" Herman Hertzberger tarafından geliştirilerek uygulanan Hollanda'nın Apeldoorn kentindeki Central Beheer Sigorta Binası (Şekil 8) ile, personelin aitlik ve mahremiyet hissini artırmak amacıyla daha bölünmüş ızgara plan türü uygulanarak karşımıza çıkmıştır.

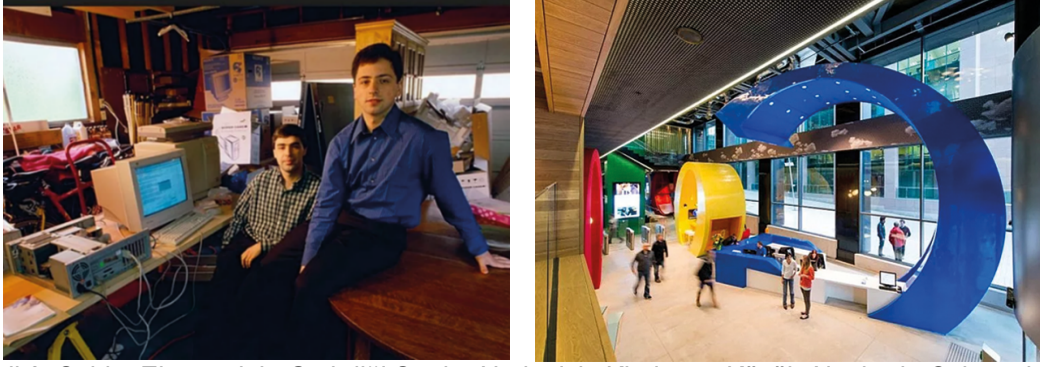

Şekil 8. Central Beheer Sigorta Binası Plan Şeması, İç Mekân Görselleri ve Stockholm'deki SAS Genel Merkezi (URL-4) (Görsel yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Bu ofis tasarımında avantaj olarak, ışık kuyuları ile geniş planlarda merkez kısımlara da aydınlık ulaştırmanın yolu bulunmuştur. Çalışma alanları mahremiyeti sağlanmış ve çalışanlar kendini aynı zamanda yalnız hissetmemiştir. Ancak dezavantaj olarak bu plan çok büyük ölçeklerde yolunu bulmada ulaşım karmaşıklığı yaratmış ve geniş kamusal alanları oluşturmada sıkıntı çıkartmıştır. 1980'ler "Hücre Çiftliği Ofisler" ile birlikte esnek ve ucuz mobilya yerleşimi sağlamak için uzun panellerin birleşiminden oluşan tasarımlar ortaya çıkmıştır, ancak dezavantaj olarak bu tasarımlar ışığı ve havayı geçirmemektedir ve değişmek zorunda kalmıştır. Sonuç olarak "20. yüzyıl şehirlerini şekillendiren ofis binaları, Kuzey Amerika'da özellikle Chicago ve New York'ta patlama yaratan ekonomik hareketin bağlamında 19. Yüzyılın sonunda yaratılmışlardır. İnşaat sektöründeki gelişmeler, çelik strüktürlerin yapım aşamasındaki potansiyelleri, asansörün keşfi ve bina alt sistemleri -elektrik, aydınlatma ve havalandırma- bu yeni binaları çok daha rahat ve çekici kılmıştır" (Çimen, 2008, s. 21).

3.1. 21. Yüzyılda Güncel Ofis Kavramı

Zamanla oluşturulan güncel çalışmalarda 1990'lar, yani 20. yy sonu ve 21. yy başlangıcına gelindiğinde önümüze "Sanal Ofisler" çıkmıştır. İnternet erişiminin kolaylaşması ve yaygınlaşması teknolojik gelişmesiyle birlikte dizüstü bilgisayarlar, internet ve cep telefonları çalışma alanlarına daha çok nüfuz etmeye başlamıştır. Ekonomideki maliyet ve kira artışları nedeniyle zeminde az alana oturan (Şekil 9, solda) ve daha az kira gideri olan merkezden uzak işyerleri, endüstri ve sanayi alanlarında tercih edilmeye başlanmıştır, çünkü şirketler kiralari karşılamakta zorlanmıştır. Buna Stockley Park'taki British Telecom Ofisi örnek verilebilir. British Telecom "3.000 çalışanı 1.300 çalışma alanına bölmüştür. Stockley Park'a taşınmasıyla birlikte, çalışanlar haftada üç güne kadar evden veya müşterilerle çalışmaya teşvik edilmiştir. (Morgan Lovell, t.y., URL-4). Çalışanlar ofiste sadece haftada iki gün geçirmiştir. Bu sayede yerden ve internet sayesinde de paradan esnek çalışma ortamıyla tasarruf edilmiştir. Küçük bir alanda başlayıp gelişen Google'ın (Şekil 9, sağda) Dublin ofisinde tamamen açık plan uygulamasının sanal ofislerle birleşmeye başlama evresinde yapılan açık plan, Taylorist Ofislerden bile daha açık planlar olarak karşılanmıştır.

Şekil 9. Solda: Ekonominin Getirdiği Şartlar Nedeniyle Kiralanan Küçük Alanlarda Çalışmalarını Sürdürerek İlk Denemeleri Yapan ve Şimdinin Büyük Ofisi Olan Google'ın Kurucuları Larry Page ve Sergey Brin, 1999'da Menlo Park, Kaliforniya'daki Garaj Ofislerinde Çalışırken; Sağda: Gelişmiş Google Ofisi (URL-4)

2000'lerde "gündelik ofis" tiplerinde "Apple, Intel, Microsoft ve Tesla gibi yekpare Silikon Vadisi şirketlerinden Yahoo!, Google ve eBay gibi Dot Com devlerine, en küçük Dijital Pazarlama start-up'larına (yeni girişimlerine) kadar, tüm bu şirketler, programlama, verileri analiz etme, bağlantı oluşturma veya grafik tasarlama için harcanan uzun saatlere uygun, son derece kişiselleştirilmiş çalışma alanlarını teşvik etmek için tasarlanmış daha rahat ofis stillerini benimsemiştir" (Morgan Lovell, t.y., URL-4). Buna örnek ofislerden biri ThoughtWorks'tür. Bu tasarımda özellikle renklerin gücünden, uygun aydınlatılmış dinamik destekleyen mekân oluşumlarından, herkese hitap eden odaklanmayı sağlayan bireysel veya ortak kullanımda görsel ve işitsel mahremiyeti sağlayabilen bölümler tasarlanmıştır (Şekil 10). Yanında yardımcı alanlar olarak, yemek hazırlama ve satış yapılan alanlar, kafeler, kendi çayınızı alabileceğiniz küçük mutfak üniteleri (Şekil 11), dinlenme mekânları, üretkenliği artırıcı oyun mekânları, kullanıcının ve personelin yaratıcılığını desteklemek için özel tasarlanmış duvar resimleri ile sanat duvarları oluşturulmuştur.

Şekil 10. Solda: Thoughtworks'te Sessiz Odalar; Sağda: Thoughtworks'te Kapalı Ofisler ve Paylaşımlı Masa Kullanımı. (URL-4)

Şekil 11. Thoughtworks Ortak Dinlenme Ve Mutfak Alanları. (URL-4)

2010'larda "Aktivite Tabanlı Çalışmaya Uygun Ofisler" Gündelik ofislerin devamında etkinlik alanlarının ön plana alınarak yüceltildiği bir tür olarak karşımıza çıkmıştır. Bu tasarımda süit odalar, beyaz tahtalı fikir ve toplantı odaları, gayriresmi sosyal yiyecek ve içecek alanları, fitness alanları, çekim odaları, bireysel odalar gibi bölümler renklerle desteklenmiş ve vurgulanmıştır. 2020'de Covid-19 pandemisi nedeniyle evlere taşınan ofisler, evden çalışmanın rahatlığını kavramada önemli bir etki sağlamıştır. Başlangıçta evde rahat ve yöneticiden uzak alanda bulunan kullanıcılara iyi gelse de, uzun vadede, iletişime ihtiyacı olan insanoğlunun fiziksel ulaşılabilirlikten uzak olması nedeniyle yalnızlık yaşamasına ve ofisin sunduğu sosyal ve işbirlikçi alandan mahrum kalmasına sebep olmuştur. 2020 sonrasında günümüze kadarki kısımda en güncel tür olarak "Workplace 3.0 Ofisler" özellikle "paylaşımlı ofisler" (Şekil 12) olarak baş göstermiştir. Çeşitli "co-working", (ortak çalışma kavramı), "kollektif alanlar" da bu kavramlar altında oluşmuştur. Covid-19 evden çalışma denemelerinden sonra, ofiste ev rahatlığını koruyup, daha az mobilya ve çevik esnek alanlarla birleştirilerek verimliliği artıran bir tasarım yapılmaya çalışılmıştır. Genel anlamda dengeli bir mekân dağılımı hizmeti vermeye eğilimli alanlar "refah, sürdürülebilirlik ve teknoloji" kriterleri altında incelenmek için mercek altına alınmıştır.

Şekil 12. Solda: Paylaşımlı Ofis İç Mekân Kullanımlarına Örnek The Work Project Paylaşımlı Ofisi: Danışma Bankosu; Sağda: The Work Project Paylaşımlı Ofisi: Ortak Çalışma Alanı (Anonim, 2018'den Aktaran Aydın, 2019, s.46)

Paylaşımlı ofislerde refah ayağı ücretsiz meyve, işe bisikletle gitme girişimleri, spor salonu üyelikleri ve egzersiz/farkındalık tesisleri ve oturma-ayakta çalışma masaları, yürüyüş toplantıları ve açık alanlarda hareketlerini sağlayan etmenler, doğal ışık ve biyofili ile desteklenmiştir. Sürdürülebilirlik ayağında amaç genellikle çevre sorunlarına yoğun bir şekilde odaklanan yeni nesil yetenekleri çekmektir, bunun yanında, karbon ayak izini azaltmak, malzeme ve mekân işleyişlerinde dönüşüm öncelikli olmaktadır. Teknoloji ayağı, co-working binasında oluşturulacak uygulamalar ve çözümler, çalışanları ve ziyaretçileri güvenli ve hızlı bir şekilde yönlendirmeye yöneliktir. İş yeri

odaklı uygulamalar, güvenlik kartları, tabletler, yapay zeka, rezervasyon yazılımı ve video konferans gibi teknolojiler, işyerinde her bireyin ihtiyaç ve tercihlerine göre şekillendirilebilen sorunsuz ve kişiselleştirilmiş bir sistem oluşturulmasını sağlamaktadır (Morgan Lovell, t.y., URL-4).

3.2. Paylaşımlı Ofislerin İçinde Mekân Kullanım Yöntemleri

“‘Serbest Adres’, Serbest Çalışma Düzeni (free-addressing), ‘Otelleme’ Geçici Kullanma Mekânı (hotelling), ‘Etkinlik Ortamları’, ‘Proje Grup Mekânları’, ‘Aktif Çalışma Noktaları’ (hot-desk), ‘Bağlantı Noktaları’ (touch-down) olarak kendi içinde farklı amaçlı mekân kullanımını tanımlamak için ayrılmaktadır” (Erdener, 1996’dan Aktaran Begeç, 2011, s.26).

- **Açık çalışma alanları:** “Serbest adres”, serbest çalışma düzeni (free-addressing) ve “aktif çalışma noktaları” (hot-desking) yönteminde, farklı zamanlarda farklı kişiler tarafından kullanılan ortak masalar bulunmaktadır. Esnekliği teşvik etmekte ve işbirliğini desteklemektedir. Aktivite bazlı çalışmalarda, odaklanmış çalışma için sessiz bölgeler ve ekip tartışmaları için işbirlikçi alanlar gibi belirli faaliyetler için alanlar tasarlamak, çalışma alanında verimi artırmaktadır.
- **Özel ofisler veya toplantı odaları:** “Otelleme” (hotelling) yönteminde, rezerve edilebilir toplantı odaları, tartışmalar, sunumlar veya müşteri toplantıları için rezerve edilebilen özel toplantı odaları tasarlamak esnek yer değişikliği sağlamaktadır. Özel ofisler ile, özel ve kapalı bir çalışma alanına ihtiyaç duyan bireyler veya küçük ekipler için özel ofisler sunmak duruma göre kullanım değişikliğini desteklemektedir.
- **Ortak çalışma alanları:** “Proje grup mekânları” yönteminde, açık işbirliği alanlarında spontane işbirliğini ve fikir alışverişini teşvik etmek için rahat koltuklar ve masalarla açık alanlar yaratmak kullanıcının refahını artırmaktadır. Proje odaları, ekiplerin belirli projeler üzerinde çalışması için, işbirliği için gerekli araç ve kaynaklarla donatılmış özel alanları içermektedir.
- **Ara alanlar:** “Etkinlik ortamları” yönteminde, dinlenme alanları olarak rahatlama ve gayriresmi tartışmalar için konforlu oturma ve dinlenme alanları tasarlanmalıdır. Mutfak veya kafe alanları, molalar, yemekler ve gayriresmi ağ oluşturma için topluluk duygusunu teşvik eden alanlar, kullanıcının motivasyonunu ve duygu durumunu düzeltmektedir.
- **Teknoloji entegrasyonu:** “Bağlantı noktaları” (touch-down) yönteminde, paylaşılan teknoloji kaynakları, yazıcılara, tarayıcılara ve diğer ofis ekipmanlarına erişim sağlanması ile çalışma mekânının kullanımında detayların tamamlanmasına yardımcı olmaktadır. İşbirliğine dayalı araçlar, iş arkadaşları arasında iletişim, proje yönetimi ve işbirliği için dijital araçların uygulanması teknolojik ilerlemeye ayak uydurmaya yardımcı olmaktadır.
- **Depolama çözümleri:** Mekânların kullanım yöntemlerine ek olarak “dolaplar” dağınıklıktan uzak bir çalışma alanı ve kişisel eşyalar için güvenli depolama alanı sağlamaktadır. Kullanıcının mekânı sahiplenmesine yardımcı olmaktadır. Paylaşılan depolama alanlarında ortak ofis malzemeleri ve kaynakları için

merkezi depolama çözümleri de daha geniş kitlelerin çalışma mekânına yerleşiminde ve kullanmasında destek oluşturmaktadır.

4. İzmir ve İstanbul'dan Paylaşımlı Ofis Örnekleri

Çalışma kapsamında İzmir ve İstanbul'dan ofis örneklerinin seçilme nedenleri, özellikle iki şehrin de birer kıyı şehri olması, denize yakınlık ve sanayi bölgelerinde iş hanları bulundurma özellikleriyle benzer, ancak yoğunlukları dolayısıyla zıt olmalarıdır. Ankara gibi 3. Büyük bir şehir sabit değişken olan kıyı şehri olma kriterini sağlamaması nedeniyle seçilmemiştir. İki şehirde de büyük firmaların bulunduğu sanayi alanlarında ofisleşmeler görülmektedir. İzmir ili İstanbul'a göre daha az yoğunlukta bir şehir olmasıyla ayrılır, İstanbul İzmir'e göre daha kalabalık bir şehirdir, bu nedenle bu iki büyük kıyı şehrinde iş alanlarına yakın, yoğun kullanıma sahip 2'şer ofis örneği İzmir'de Bayraklı iş alanı ve İstanbul'da Levent iş alanından seçilmiştir. İzmir'den seçilen ilk iki paylaşımlı ofis örneği With-Co Paylaşımlı Ofis ve Workinton Bayraklı Tower'dır. İstanbul'dan seçilen iki örnek Kollektif House ve Workinton'dur. Ancak zaten İzmir'de Workinton şubesi ele alındığından, İstanbul'da yoğun kullanımdaki Kollektif House'dan sonra bir diğer paylaşımlı ofis olan Habita ele alınmıştır. Ele alınan örnekler ofis yapılarının tasarımına etki eden faktörler ve ofislerin içinde mekân kullanım yöntemleri bağlamında değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu bağlamda ofislerin değerlendirmesi, avantaj ve dezavantajları ifade edilmiştir. Değerlendirmenin yapılması amacıyla ilk olarak güncel ofis mekânlarının tasarım faktörleri açıklanmış, daha sonra makale kapsamında ele alınan örneklerle geçilmiştir.

4.1. Güncel Ofis Mekânlarının Tasarım Faktörleri

Günümüzün çalışma mekânlarından olan ofisler zamanla gelişerek çeşitli tasarım kurallarını içlerinde barındırmışlardır. Zamanla da bu kriterlerden nelerin kullanıcının ve mekânın gereksinimlerine hizmet ettiği tartışılmıştır. Bu bağlamda güncel ofislerin tasarım kriterlerini 3 gruba ayırarak fiziksel, psikolojik ve sosyal alt başlıklarda toplayabilmek mümkündür. Bu başlıklar kendi içlerinde daha alt kriterleri barındırmaktadır. Bu bölüm, tasarım kriterlerinin, ele alınacak örneklerin öncesinde açıklanarak değerlendirmeye tabi tutulması için oluşturulmuştur.

4.1.1 Fiziksel faktörler: Ses yalıtımı (akustik), ısı yalıtımı, hava kalitesi için doğal ve yapay havalandırma sistemleri, aydınlatma, otomasyon sistemleri, mobilya, ergonomik, sürdürülebilirlik ve maliyet üzerine yapılan tasarımları içermektedir.

- **Doğal ve yapay aydınlatma:** "Araştırmalar, modern ofislerin doğal gün ışığı, ağaç ve bitki manzaralı pencereler ve daha iyi hava kalitesi gibi özelliklerinin çalışanların düşünmesine, hatırlamasına, konsantre olmasına ve daha iyi performans göstermesine yardımcı olabileceğini, daha iyi aydınlatma ve daha az karbondioksit gibi iyileştirmelerin üretkenliği artırdığını ve personel hastalık seviyelerini azalttığını göstermektedir" (Jezard, 2017, URL-4).
- **Sıcaklık ve havalandırma:** "1980'li yıllarda yaşanan ilk enerji krizini takip eden yıllarda, özellikle şeffaf binalarda yaşanan güneş ışıınının yarattığı ısı problemi için yeni teknolojilerin sayesinde çağdaş çözümler geliştirilmeye başlanmıştır. Günümüz çağdaş ofis binalarında düşük maliyetli, az enerji tüketen bina standartları artarak uygulanmaya başlamıştır, Binanın klima koşullarına ve bina çevresine olan adaptasyonunda cephe ve havalandırma arasındaki karşılıklı

etkileşim çok kesin bir rol oynamaktadır” (Arnold, Hascher, Jeska, ve Klauck, 2002’den Aktaran Çimen, 2008, s.73-74).

- **Ergonomik, modüler mobilya ve mobil bölmeler:** Uzun çalışma saatleri boyunca refahı desteklemek için rahat ve ayarlanabilir mobilyalar sağlanmalıdır. Farklı ihtiyaçları ve grup boyutlarını karşılamak için kolayca yeniden düzenlenebilen mobilyaların kullanılması önem taşımaktadır. Özel alanlar yaratmak veya iş birliği için alanlar açmak üzere ayarlanabilen esnek bölmeler veya ekranlar mekân ayırımında olumlu ve esnek bir rol oynamaktadır.
- **Ses yalıtımı akustik ve ısı yalıtımı:** Çalışma saatleri içerisinde kullanıcılar gerek bireysel olarak kendi alanlarında, gerekse bir toplantı odasında büyük bir çalışma grubuyla, bazen de birkaç kişilik kapalı ofislerde veya konferans salonlarında büyük kitlelerle bir araya gelirler. Bu interaktif çalışmalar içerisinde içinde bulunulan ortamların bir diğer ortamdaki sestten etkilenmiyor olması ve ısı değerlerinin kullanıcıya uygun tutulması önem taşımaktadır.
- **Teknoloji entegrasyonu:** Teknolojideki gelişmeler, ofislerin kesintisiz bağlantı, video konferans ve diğer teknoloji odaklı görevleri desteklemek için gerekli altyapı ile donatılmasını gerektirir. Bu, geniş elektrik prizleri sağlamayı ve akıllı ofis çözümlerini dahil etmeyi içermektedir.
- **Sürdürülebilirlik:** Şirketler giderek artan bir şekilde sürdürülebilir tasarım ilkelerini ofis alanlarına dahil etmektedir. Bu, enerji tasarruflu aydınlatma, çevre dostu malzemeler ve atık azaltma önlemlerini içerir ve çevresel sorumluluğa artan bir odaklanma ile uyum sağlamaktadır.
- **Maliyet kısıtlamaları:** Bütçe hususları ofis tasarımında önemli bir rol oynar. Yenilikçi tasarım arzusunun finansal kısıtlamalarla dengelemek, dikkatli bir planlama ve temel unsurların önceliklendirilmesini gerektirmektedir.

4.1.2 Psikolojik faktörler: Mahremiyet, rahatlık düşüncesi (konfor), toplumsal varlık ve çalışan bağlılığı duygusu, işyeri esnekliklerine bağlı motivasyon artırıcı alanlar, alan verimlilikleri iletişim alanlarını içerir. Bu alanların, çevresel etki ve yerleşimlerin kullanıcılarda oluşturduğu fiziksel eylemler ve psikolojik etkileri görmek için uygulanmış çalışan memnuniyetine ilişkin bir deney örneklem çalışması örneği bulunmuştur. Belli otomasyonlara tabi olan bu ofis örneğinde, çalışma alanı olarak, İstanbul’un ticaret ve hizmet fonksiyonlarının en yoğun olduğu bölgelerinden birinde bulunan LEED (Altın) sertifikalı akıllı bir ofis binası seçilmiştir. Binanın tasarımsal özelliklerinde otomasyonla çalışan havalandırma, ısıtma, soğutma ve mekanik sistemler, merkezi bilgisayarlar, kontrollü izlenme ve kartlı güvenli geçişler, asansör yangın güvenliği gibi sistemler bulunmaktadır (Göçer, Karahan ve İlhan, 2018, s.44). Doğal ışık, sıcaklık, iç hava kalitesi, nem, işitsel mahremiyet, görsel mahremiyet kriterleri altında değerlendirme yapılmış ve bu otomasyonlu binada bile genellikle 5 puanlama üzerinden ortalama 3.5-4 ile devam etmiştir.

Çalışma düzeni ile ilgili olumlu yargılarda; çalışanlar arasındaki iletişimi artırdığı, hiyerarşik sınırları ortadan kaldırdığı, zamanın daha verimli kullanılmasını sağladığı, yer seçim özgürlüğünü sağladığı, uygulamanın ve tasarımın işletme maliyetini azalttığı, masanın temiz bırakılmasına gösterilen özenin arttığı, çalışılan ortamın iş verimliliği ve memnuniyeti artırdığı üzerine yorumlar yapılmıştır. Sonucunda yüzdelikler genellikle katılıyorum oyuna yakın düzeyde seyretmiştir. Çalışma düzeni ile ilgili yapılan olumsuz

yargılarda; bu çalışma düzeninin aidiyet duymayı engellediği, çalışma masasını sürekli değiştirmenin kullanıcıyı rahatsız ettiği, çalışma masalarında kişisel eşyaların bırakılamadığı, istenilen masaya oturmak için işe erken gelinmesi gerektiği, sabit bir masada oturmamanın iş motivasyonunu azalttığı yönünde yorumlar yapılmıştır ve bunun sonuç ortalama yüzdeleri de katılmıyorum oyuna yakın çıkmıştır. Yani bu iki değerlendirmede de sonuçlar böyle otomasyonlu bir binada memnuniyetin ortalay yüksek arasında iyi olduğunu göstermiştir.

Çalışma alanları; yeterlilik, depolama alanı yeterliliği, masasında kişisel eşyalarını bırakabilme güvenliği hissi, görsel mahremiyet, masa ergonomisi üzerinden kadın ve erkekler ayrılarak değerlendirildiğinde ortaya çıkan çalışma kapsamında yapılan anket, yerinde gözlem, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmeler sonucunda özellikle kadınların, depolama, kişisel eşya bırakabilme, güvenliği ve görsel mahremiyet konusunda daha hassas ve şikayetçi oldukları, erkeklerin buna nazaran bu imkanları daha yeterli buldukları sonucuna varılmıştır. Buna istinaden ofis tasarımları yapılırken cinsiyet farklılıklarının getirdiği sonuçlar da göz önünde bulundurulmalı ve ona göre optimal tasarımlar yapılmalıdır.

- **İşyeri esnekliği:** Uzaktan çalışma ve esnek programların artmasıyla birlikte, ofis tasarımlarının çeşitli çalışma tarzlarını barındırması gerekmektedir. Hem bireysel hem de ortak çalışmayı destekleyen ve uzaktan işbirliği için seçenekler sunan alanların önemi giderek artmaktadır.
- **Çalışan refahı:** Doğal ışık, hava kalitesi, ergonomik mobilyalar ve mola alanları gibi faktörlerin göz önünde bulundurulması, çalışanların genel refahına katkıda bulunur. Bu unsurlar üretkenliği, yaratıcılığı ve genel iş memnuniyetini etkileyebilmektedir.
- **Alan verimliliği:** Gayrimenkul maliyetlerini optimize etmek için alanın verimli kullanımı esastır. Akıllı alan planlaması, modüler mobilyalar ve esnek düzenler, mevcut alanın kullanımını en üst düzeye çıkarmaya yardımcı olmaktadır.
- **Gizlilik ve mahremiyet ihtiyaçları:** İşbirliği ihtiyacı ile mahremiyet ihtiyacının dengelenmesi çok önemlidir. Bir kuruluş içindeki farklı roller, farklı seviyelerde gizlilik ve konsantrasyon gerektirebilir ve bu da açık plan alanların ve özel ofislerin veya toplantı odalarının bir karışımını gerektirmektedir.
- **Çalışan bağlılığı:** Çalışanların etkileşimini, iletişimini ve işbirliğini teşvik eden alanlar, bağlılığın ve ekip çalışmasının artmasına katkıda bulunabilir. Mola alanları, ortak alanlar ve iyi tasarlanmış toplantı odaları çalışanlar arasındaki topluluk duygusunu teşvik etmektedir.

4.1.3 Sosyal faktörler: Mekânsal faktörlerden çevreyle görsel etkileşim sonucu algılama faktörünü etkileyen renk, doku, malzeme, yönetmelik ve mevzuatlara uygunluk derecesi, güvenlik önlemleri, çalışma mekânının estetik, marka ve organizasyonel değeri olarak kalitesini içerir.

- **Renk kullanımı:** Renkler alanların fonksiyon ayrımları yapılırken, bir konu, bir işlev vurgulanmak istenirken veya kullanıcıya rahatlama hissiyatı verilirken de kullanılabilir. “Renklerin açıklığı ve koyuluğuyla mekân ve mekân içerisindeki objelerin boyutlarıyla ilgili insan zihninde farklılıklar oluşturulabilir (Şekil 13). Örneğin açık renk kullanımı objelerin daha yakın ve büyük

algılanmasına, mekânın da daha büyük algılanmasına etki eder. Koyu renk kullanımı ise obje ve mekân boyutlarının olduğundan daha küçük ve uzak olarak algılanmasına neden olur” (Yamaner, 2001’den aktaran Nakışçı, 2018, s.93). “Bir araştırmacı, 20 dakikalık bir dersi önce maviye boyanmış bir derslikte daha sonra kırmızıya boyanmış bir derslikte işlemiştir. Öğrenciler mavi renkli derslikte; dersten sıkıldıklarını, zamanın yavaş geçtiğini beyan ederken; kırmızı renkli derslikte ise ders konularını oldukça ilginç bulup, zamanın nasıl geçtiğini anlamadıklarını ifade etmişlerdir” (Erdoğan, 2001’den aktaran Nakışçı, 2018, s.93).

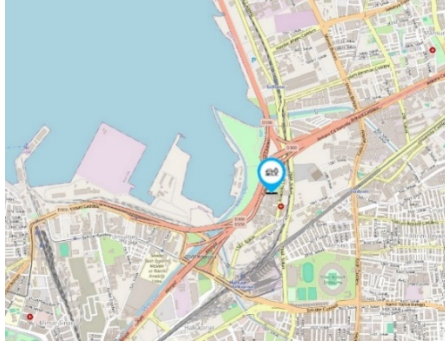
Renk Türleri ve Değerleri	Sıcak renk koyu değer	Soğuk renk koyu değer	Sıcak renk açık değer	Soğuk renk açık değer
TAVANDA	Kasvetli, tehditkar	Kapatici, örtücü	Manevi baskı verici	Yükseltici
DUVARDA	Çevreleyici, sarıcı	Soğuk	Hareketlendirici	Yönlendirici, serin
DÖŞEMEDE	Tutucu, sağlam, emniyetli	Ağır	Yükseltici, kaldırıcı	Emniyetsiz, koşmaya teşvik edici

Şekil 13. Mekânı Oluşturan Temel Öğelerde Kullanılan Sıcak ve Soğuk Renklerin Açık-Koyu Değerlerinin Bireyde Uyandırdığı Etkiler (Heuser, 1976’dan aktaran Nakışçı, 2018, s.90).

- **Doku ve Malzeme kullanımı:** Ofis tasarımlarında genelde ham ahşap ve açık malzemelerin kullanımı ortamda ferah ve rahat bir izlenim uyandırmaktadır. Endüstriyel yapılarda malzemeler bazen yalın ama net tasarım hissini bozmamak amacıyla göz önünde ve kapatılmadan metal parçalarla birlikte sergilenir. Böylece herhangi bir tamir durumunda kolay ulaşılabilir ama aynı zamanda estetik bir kullanım sağlanabilir bir tasarım oluşturulur.
- **Mevzuata uygunluk:** Ofis alanlarının tasarımında yerel bina yönetmeliklerine, erişilebilirlik standartlarına ve güvenlik düzenlemelerine bağlılık çok önemlidir. Bu standartlara uygunluk, bina sakinlerinin refahını ve güvenliğini sağlamaktadır.
- **Güvenlik önlemleri:** Erişim kontrolü bireylerin ve eşyalarının güvenliğini ve mahremiyetini sağlamak için güvenli erişim sistemlerinin uygulanması güvenlik hissini artırmaktadır. CCTV gözetimi ortamlı güvenli izleme ve değerlendirme için gözetim sistemlerinin kurulması güvenlik hissini artırmaktadır.
- **Estetik ve markalaşma:** Markalaşma unsurları uyumlu ve profesyonel bir ortam yaratmak için şirket markasını ve estetiğini bir araya getirmek açısından önemlidir. Sanat eserleri ve dekor, paylaşılan ofis alanının genel ambiyansını geliştirmek için markalaşmayı ve estetiği desteklemektedir.
- **Organizasyonel kültür:** Kurumun değerleri, misyonu ve kültürü ofis alanlarının tasarımını şekillendirmede önemli bir rol oynar. Bazı şirketler açık ve işbirlikçi ortamları tercih ederken, diğerleri daha geleneksel ve hiyerarşik bir yapıyı yansıtmak için özel ofislere öncelik verebilmektedir. Bir ofisin tasarımı genellikle şirketin marka imajını ve kimliğini yansıtır. Estetik, renk şemaları ve genel ambiyans şirketin değerleriyle uyumlu olmalı ve müşteriler, çalışanlar ve ziyaretçiler üzerinde olumlu bir izlenim bırakmalıdır.

4.2 Paylaşımlı Ofis Örneklerinin İncelenmesi

4.2.1 İzmir, Bayraklı With-Co Paylaşımlı Ofis ve Ortak Çalışma Alanı

Şekil 14. Solda: With-Co Paylaşımlı Ofis Konumu (URL-16); Sağda: With-Co Paylaşımlı Ofis Binasının Dıştan Görünümü (Kaynak: Yazar)

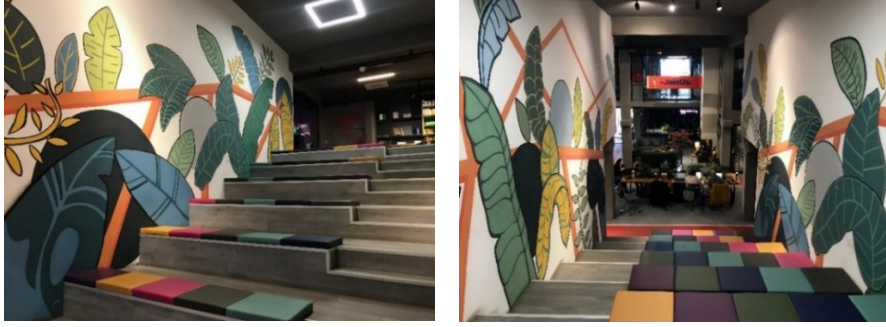
Hem web kaynakları, resmi kuruluş siteleri üzerinden hem de yerinde gidip gözlem yapılarak şu anda aktif, Bayraklı'da bulunan "With-Co Paylaşımlı Ofis ve Ortak Çalışma Alanı"nın (Şekil 14, solda) bilgileri edinilmiştir. Proje, İzmir Bayraklı'da yenilenmiş bir depo yapısında (Şekil 14, sağda) tasarlanmıştır. Stratejik planlama, iş planı, pazarlama, fizibilite çalışmaları, bütçeleme ve yer seçimi gibi tasarım öncesi konularda işbirliği yapılarak sonuçta, Çınarlı Mahallesi yakınlarındaki yenilenmiş bir depoda mekânsal ve kurgusal yenilikler sunan kolektif bir ofis ve ortak alan projesi tasarlanmıştır. With-Co Coworking Space projesi aynı zamanda The DNA Paris Design Awards 2020'de mimarlık ve yenileme kategorisinde birinci olmuştur. XL Mimarlık stratejik planlama, küresel tasarım düşüncesi ve sanat yoluyla mimari tasarıma bütünsel bir yaklaşım önermiştir. 2019'un sonunda faaliyete geçmiş olan With-Co Paylaşımlı Ofis, 75 ayrı ofis birimi, 45 masa birimi, 98 kişilik amfi, toplantı odaları, Startup (yeni girişim) hızlandırıcı kampüs alanı, YouTube stüdyosu, kafe, sağlıklı yaşam restoranı, rejeneratif-paylaşımlı alanları içermektedir. Rejeneratif-paylaşımlı alanlar ile bireysel olarak sahip olunan ofis odaları arasındaki oran ve genel tasarım, kullanıcının paylaşılan etkinliklere katılmasını sağlar ve geliştirir. With-Co Paylaşımlı Ofis kullanıcılara, maliyeti uygun hazır ofis çözümleri, network imkanı, yüksek hızda internet, hibrit çalışma alanları, dünya çalışma stiline göre özelleştirilmiş dizaynda iyi ofis anlayışı, etkileşime ve hızlı çözüme açık yönetim ve saha ekibi, 07.00 – 00:00 arası hizmet sunar (Şekil 15). (WithCo, t.y., URL-19)

Şekil 15. Hazır Ofisin Avantajları (URL-6)

With-Co Paylaşımlı Ofisinde çalışma mekânlarında kullanıcı etkileşimini sağlayacak mekânsal yerleşimlere ihtiyaç duyulmuştur. Örneğin Şekil 16'da görüldüğü üzere, zemin katı ve 1. katı birbirine bağlayan etkileşim koridoru niteliğindeki amfi alanı, hem

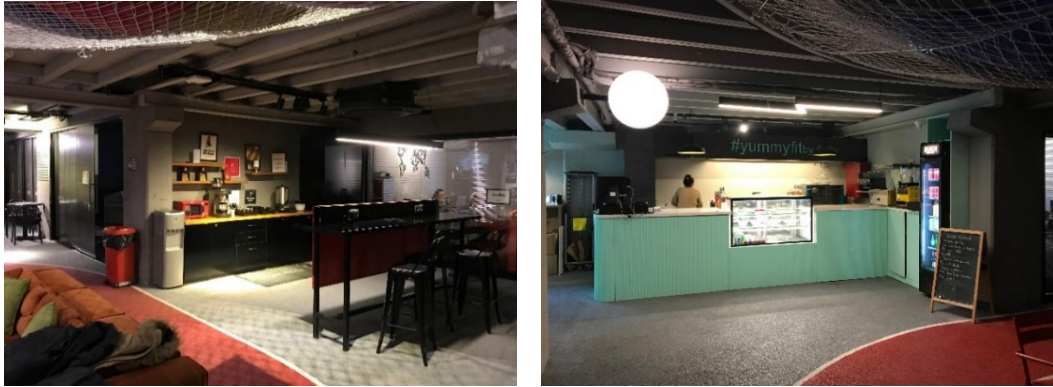
sunumların yapımında herkese açık bir ortam oluşturur hem de kullanılan renkler ve duvar resimleri sayesinde tasarımıyla da kullanıcıyı canlandırıcı ve harekete geçirici bir etkisi vardır. Binanın hepsinde renklerin kullanıcıda yarattığı pozitif etkiyi kullanmak amaçlı amaca uygun kendi içinde, çalışma, servis ve geliştirme mekân tasarımları (Şekil 16-17-18-19-20-21-22-23-24) vardır.

Şekil 16. Solda: With-Co Basamaklı 2. Amfi Alanı Zemin Kattan Görünüş; Sağda With-Co Basamaklı 2. Amfi Alanı 1. Kattan Görünüş (Kaynak: Yazar)

Şekil 17. Solda: With-Co Zemin Kat Sirkülasyon Merdiveni; Sağda: With-Co Zemin Kat Sirkülasyon Rotası (Kaynak: Yazar)

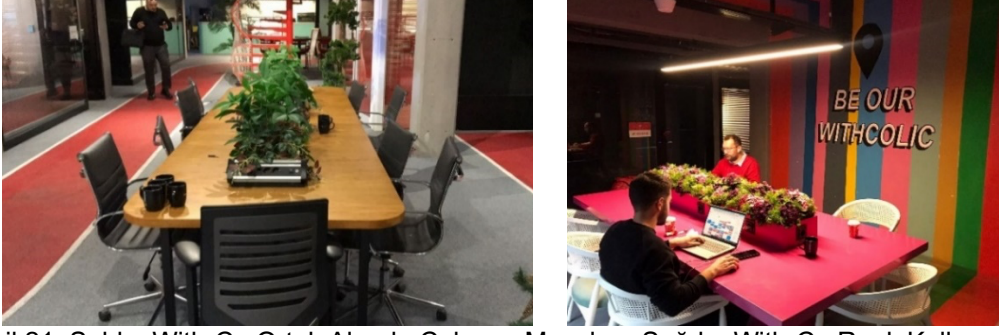
Şekil 18. Solda: With-Co Kahve ve Su Alanları; Sağda: With-Co Yemek ve Kahve Alanları (Kaynak: Yazar)

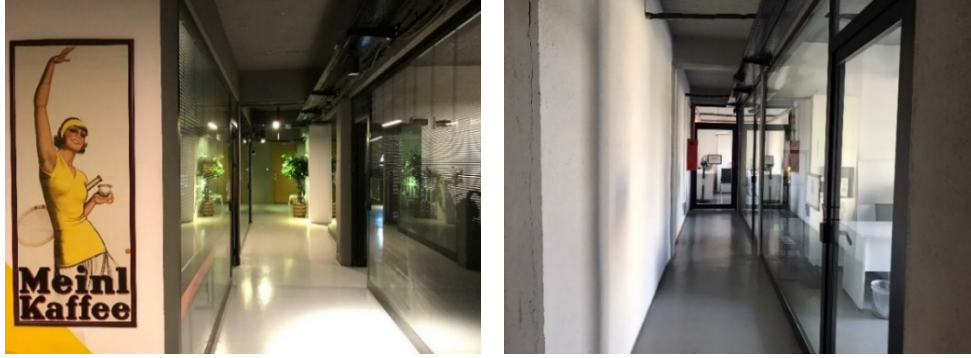
Şekil 19. With-Co Depolama ve Sirkülasyon Alanları (Kaynak: Yazar)

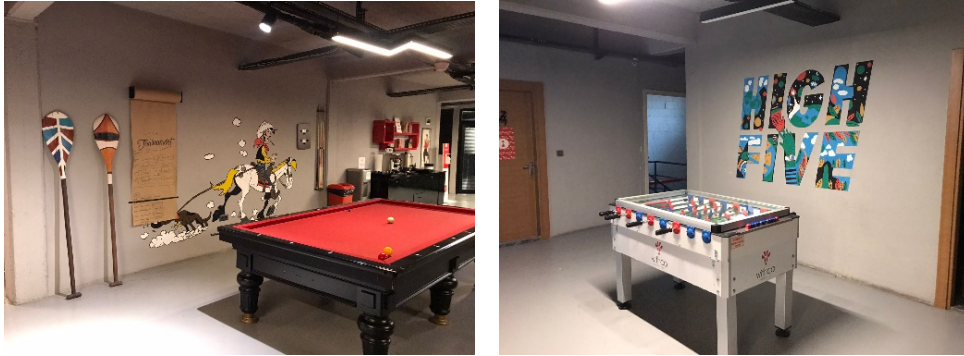
Şekil 20. With-Co Dinlenme Mekânları (Kaynak: Yazar)

Şekil 21. Solda: With-Co Ortak Alanda Çalışma Masaları; Sağda: With-Co Renk Kullanımları
(Kaynak: Yazar)

Şekil 22. With-Co Ana Sirkülasyon Alanları (Kaynak: Yazar)

Şekil 23. Solda: With-Co Etkinlik Alanları (Bilardo); Sağda: With-Co Etkinlik Alanları (Langırt)
(Kaynak: Yazar)

Şekil 24. Solda: With-Co Açılır Kapanabilir Cam Ayırıcı Duvar Bulunan Amfi Alanı (URL-7); Sağda: With-Co Zemin Katın Batır Kattan Genel Görünüşü Sirkülasyon, Çalışma, Yemek ve Kahve Alanları (Kaynak: Yazar)

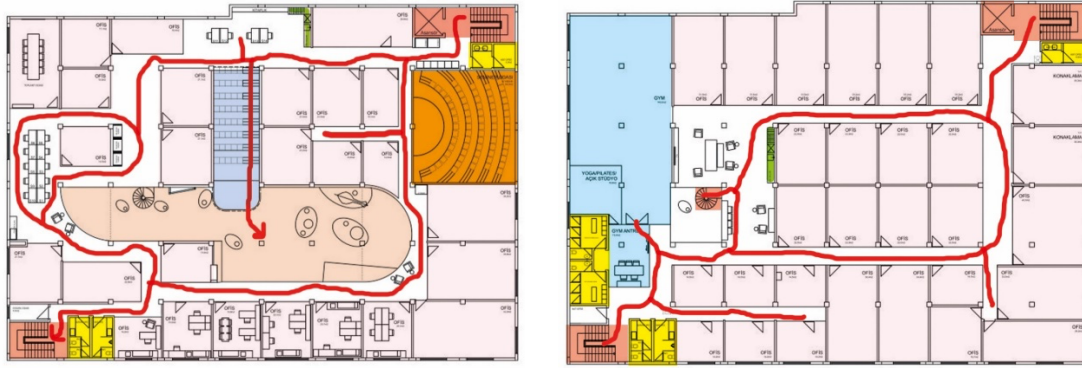
Şekil 25. With-Co Zemin Kat Yerleşim Planı (Planlar yazar tarafından İzmir, Bayraklı With-Co Yönetim Biriminden temin edilmiştir.)

Şekil 26. With-Co Batar Kat Yerleşim Planı (Planlar yazar tarafından İzmir, Bayraklı With-Co Yönetim Biriminden temin edilmiştir.)

Şekil 27. With-Co Birinci Kat Yerleşim Planı (Planlar yazar tarafından İzmir, Bayraklı With-Co Yönetim Biriminden temin edilmiştir.)

Şekil 28. Solda: With-Co Batar Kat Plan Fonksiyon Şeması; Sağda: With-Co 1. Kat Plan Fonksiyon Şeması (planlar yazar tarafından renklendirilmiş ve lejant eklenmiştir.) (Boyanmamış plan görseli (Yılmaz ve Yılmaz, 2020))

	kapalı kiralanabilir ofisler		sirkülasyon alanları
	amfi alanı		hizmet ve servis alanları
	tuvaletler		galeri boşluğu
	kademeli amfi alanı		fitness salonu ve gym

Şekil 29. Fonksiyon Şeması Lejantları (Kaynak: Yazar)

Planlardan da görüldüğü üzere (Şekil 25-26-27-28-29) uzun, sonu boş ve dönüşsüz koridorlardan genellikle kaçınılarak, rotaların başlangıçları ve bitimlerinde birbirleriyle karşılaşan bir sirkülasyon sağlanmıştır.

- **With-Co Bayraklı Co-Working Space Ek Binası**

İzmir Körfezi ve liman manzaralı ofisleri ve paylaşımlı alanlar With-Co Co-Working Space Ek Binası'nda da kırmızı renk vurgulanarak devam ettirilmiştir (Şekil 30-31-32-33-34). XL Mimarlık + Mühendislik Şirketi, Mimar Arda Işık tarafından plan ve 3 boyutlu görselleştirmeleri yapılmış ve uygulamaya geçirilmiştir. Ek binanın tasarım dili ana binanın tasarımıyla bir uyum içindedir. Dinlenme alanlarına ve birbirlerine çıkan sirkülasyon rotaları bu tasarımda planlarda da görüldüğü üzere Şekil 49-50'da baskınlığını devam ettirmektedir.

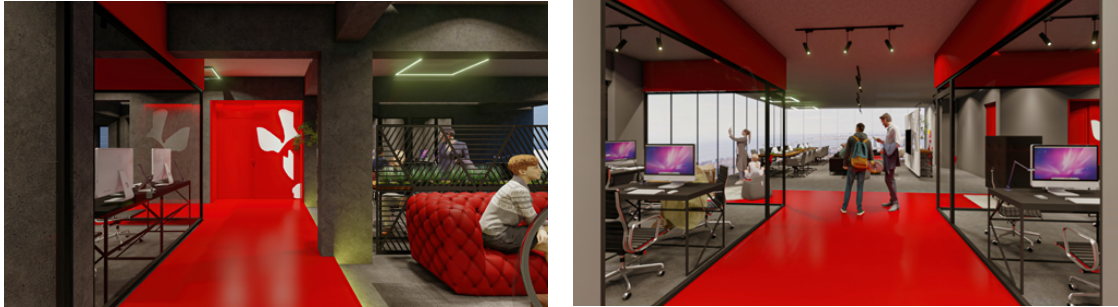

Şekil 30. With-Co Bayraklı Co-Working Space Ek Binası 1. Kat Planı Kiralanabilir Ofis Alanları ve Ara Dinlenme Mekanları (Planlar yazar tarafından İzmir, Bayraklı With-Co Yönetim Biriminden temin edilmiştir.)

KAT 4 KİRALANABİLİR OFİS ALANI [170,4m²]
TOPLAM KİRALANABİLİR OFİS ALANI [880,0m²]

Şekil 31. With-Co Bayraklı Co-Working Space Ek Binası 4. Kat Planı Kiralanabilir Ofis Alanları ve Ara Dinlenme Mekanları (Planlar yazar tarafından İzmir, Bayraklı With-Co Yönetim Biriminden temin edilmiştir.)

Şekil 32. With-Co Ek Yapı Koridor Sirkülasyonundan 3 Boyutlu Görselleştirmeler (mimarizm.com, 2023, URL-18)

Şekil 33. Solda: With-Co Ek Yapı Toplantı Odası 3 Boyutlu Görselleştirme; Sağda: With-Co Ek Yapı Ortak Çalışma Alanı ve Kapalı Ofislerden 3 Boyutlu Görselleştirme (mimarizm.com, 2023, URL-18).

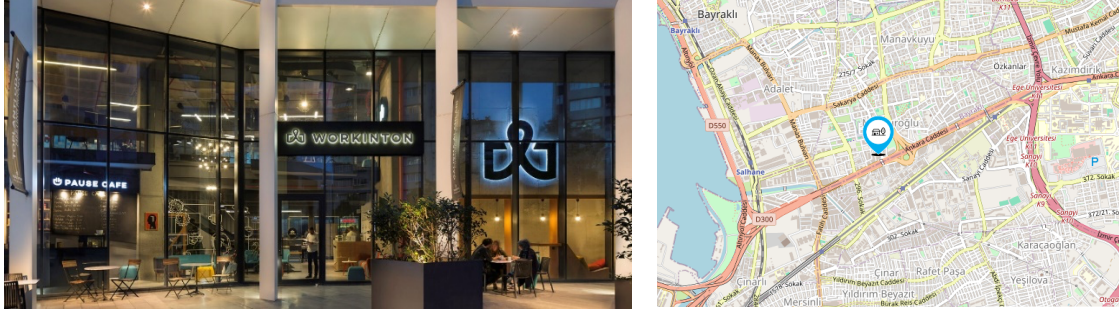
Şekil 34. Solda: With-Co Ek Yapı Kapalı Ofis İç Mekân 3 Boyutlu Görselleştirme; Sağda: With-Co Ek Yapı Dinlenme Alanından Körfez Manzarasına Bakış 3 Boyutlu Görselleştirme (mimarizm.com, 2023, URL-18).

Analiz: Kapalı ve kiralanabilir ofisler cephede toplanmıştır, çoğunun doğal ışıktan faydalanması sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak binanın orta kısmına denk gelen kiralanabilir kapalı ofisler için aydınlatma seçeneği olarak yapay ışıklandırma seçilmiştir. Genel sirkülasyonun bütün kapalı ofislere ve ortak etkinlik alanlarına ulaşması planlanmıştır. Ortada geniş galeri boşlukları bırakılarak mekân dramatize edilmiştir ve ortak mekânlar her kattan görsel ve fiziksel iletişime tabii olmuştur. Renkler her ortak etkinlik alanları ve kapalı ofislerde farklı şekilde kullanılmıştır. Servis alanları ofislerden ve etkinlik alanlarından ulaşılabilmesi adına dikdörtgen şeklindeki yapının iki ucuna yerleştirilmiştir. Mekânların kullanımlarında motivasyon ve verimi arttırmak için mekânlar duvar resimleri ile canlandırılmıştır. Sirkülasyon elemanları yine her kattan rahatça ulaşılabilmesi adına binanın iki ucuna yerleştirilmiştir. Ek binada da kırmızı renk vurgulanmıştır.

Çekim için gerek ortak gerekse özel alanlarda kullanım sağlanması, hizmet için kullanıcının tercihi bırakılan esnek mekânlar oluşturulması çalışma yanında diğer sosyal eklentileri desteklemek için olumlu bir adım olmuştur. Atık kontrolünü sağlayabilmek adına yer yer atık kutuları konulmuştur. Bu sürdürülebilirlik adına önemli bir adımdır. Mevcut sanayi tipi binanın restore edilerek ofis binası haline getirilmesi ve restore esnasında kullanılan malzemelerin sanayi tipli bina yapısına uygun seçilmesiyle az maliyetli ve düşük saf malzeme tüketilerek sürdürülebilir bir bina hedeflenmiştir. Binanın tasarlanan ek yapısındaki aydınlatma ve renk kullanımları ilk yapıyla uyum sağlamaktadır. Günümüz teknolojik ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için yapının her alanına gerekli priz, usb girişi alanları ve çekim sağlayabilen internet yerleştirilmiştir, bu sayede herhangi bir yer değişikliği sırasında açıkta kalmayacak teknolojik aletler söz konusudur. Motivasyon, ilham, odaklanma konusunda mobilyalar, renkler ve çalışma alanları teşvik edici olmuştur.

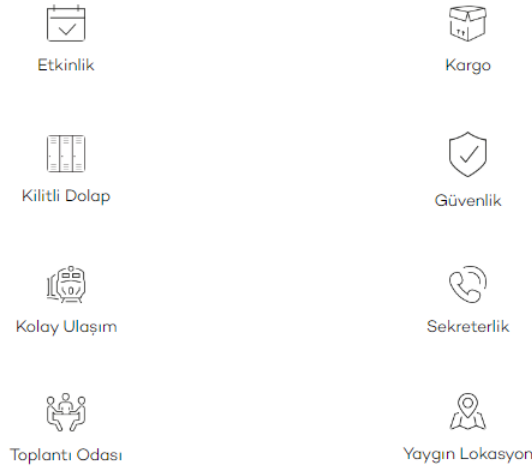
Sürdürülebilirlik bakımından bütün ofislere doğal ışık sağlayamaması sebebi ile bu yönden yetersiz kalmıştır. Mevcut yapay aydınlatmalar da yetersiz kalmıştır. Işıklık ile çözülebilecek aydınlatma sorunu göz ardı edilmiştir. Kullanıcılar diğer kapalı ofisler ve sirkülasyon alanlarından çok ses geldiğini yalıtımın iyi sağlanmadığını söylemişlerdir.

4.2.2. İzmir, Bayraklı Tower, Workinton Paylaşımlı Ofisi

Şekil 35. Solda: Workinton Paylaşımlı Ofis Dış Görünüşü (URL-9); Sağda: Workinton Paylaşımlı Ofis Konumu (URL-8)

Workinton Bayraklı Tower Bornova'nın doğusundaki Ankara Caddesi üzerinde Bayraklı semtinde (Şekil 35) yer almaktadır. Bünyesinde co-working alanlarını, farklı mobilya düzenli toplantı odalarını, sanal ofisleri ve doğal ışık alan kapalı ofisleri bulundurmaktadır. Özel aracıyla gelenler için ofis tasarımı otopark imkanı da sunmaktadır. Toplu taşımaya çok yakın, işlek bir konumda bulunması sayesinde ulaşımı kolaydır (Şekil 36-37).

Şekil 36. Workinton Paylaşımlı Ofis Şubelerinin Sunduğu Hizmetler (URL-9)

Şekil 37. Workinton Bayraklı Tower Paylaşımlı Ofisinin Sunduğu Hizmetler (URL-9)

Şekil 38. Solda: Workinton Giriş Alanı; Sağda: Workinton Batar Kat Çalışma Alanı (URL-8)

Şekil 39. Solda: Workinton Batar Kat Çalışma Alanı ve Galeri Boşluğu; Sağda: Workinton Bölmeli Masalardan Oluşan Ortak Galeri Boşluğu Zemini (URL-8)

Şekil 40. Solda: Workinton Kapalı Çalışma Alanları; Sağda: Workinton Ortak Çalışma Alanları (URL-10)

Şekil 41. Workinton Toplantı Odaları (URL-12)

Şekil 42. Solda: Workinton Kapalı Sanal Ofisler (URL-11); Sağda: Workinton Ortak Çalışma Alanları (URL-12)

Şekil 43. Solda: Bayraklı Tower Plazadan Workinton'a Giriş Danışma Alanı; Sağda: Workinton Giriş Danışma Alanı

Şekil 44. Solda: Kapalı Ofis Zemin Kavisleri; Ortada: Koridor Sirkülasyonunda Tasarım Ögesi Kullanımı; Sağda: Aydınlatma Ögeleri (URL: 12)

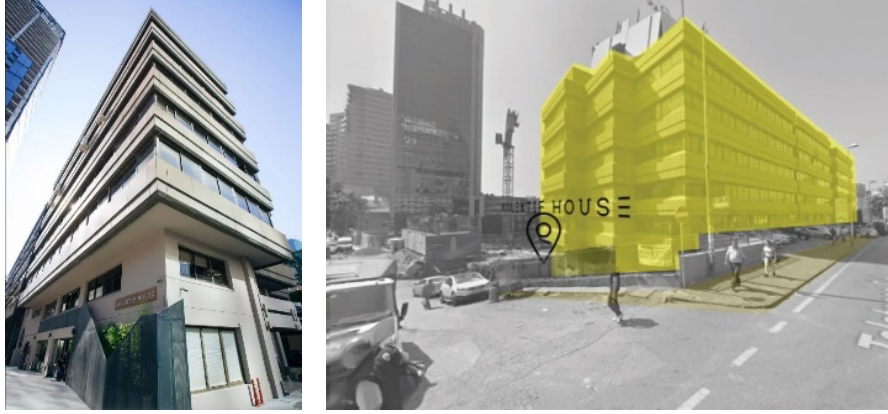
Analiz: Workinton Paylaşımlı Ofisi (Şekil 38, solda) içinde bulundurduğu kafe, zemin ve batır kat çalışma alanları (Şekil 38, sağda; Şekil 39, solda) kapalı ofisler (Şekil 40, solda), toplantı odaları (Şekil 41), ortak çalışma ve sirkülasyon alanları (Şekil 42, sağda), zeminde bulunan oldukça geniş terası ve sanal ofis (Şekil 42, solda) imkanlarıyla bir bütün oluşturur. Renk kullanımına sandalyelerin oturma kısımlarında (Şekil 39, sağda) veya puf gibi yumuşak mobilyalarda (Şekil 40, sağda), yer yer de duvarlarda rastlanmıştır. Genellikle mavi, sarı ve kırmızı renkleri beyazın baskınlığının yanında yerini korumaktadır. Çalışma alanlarının birkaçında duvarda renklendirme mevcuttur. Genel olarak ofisin tasarımı bulunduğu yapının da gerekçesiyle plaza ofisini (Şekil 43) andırmaktadır.

Sirkülasyon alanlarındaki yüksek tavanlar sayesinde kullanıcı ferah ve rahat hissetmektedir. Renk kullanımı olarak bazı mobilyalarda mavi tercih edilmiştir, bu renk hastanelerde kullanılan renklerle benzetilmektedir. Bu mobilyalar bazı kullanıcılara hastane ortamını hatırlatabilecekken, bazılarına mavi renkten dolayı sakinlik verebilir. Ortak çalışma alanları batır kattan zemin kata bir görsel iletişim sağlamaktadır, dolayısıyla kullanıcı, içinde bulunduğu mekânın aitlik hissine daha çok kapılmaktadır. Yüksek tavanlı bu ortak çalışma alanı havadardır ve kullanım kolaylığı sağlamaktadır. Tasarımda mobilyalar veya duvarlar üzerinde kullanılan yazılar (Şekil 44, ortada) sayesinde kullanıcının motivasyonunu artırılması amaçlanmıştır. Genellikle ofisler doğal ışık aldığından çalışma motivasyonu yüksek kullanıcılar sağlanır. Doğal ışıktan faydalanılamadığı durumlarda genellikle dairesel seçilen aydınlatmalar (Şekil 44, sağda) ortamın aydınlanmasının sağlanmasında etkili tasarımlara sahiptir. Kapalı ofislerin köşelerinin şekil olarak zeminde yuvarlatılması (Şekil 44, solda) ofis alanına yumuşaklık ve huzur hissi katmıştır.

Her taraftan izlenebilir ortak çalışma alanı bazen mahremiyetin görsel ve ses anlamında bozulmasına sebep olmuştur. Renk kullanımı sadece mobilyaların sünger kısımlarıyla ve kapalı ofislerin içinde bazı duvarlarla ilişkilendirilmiş olduğu için yetersiz kalmıştır,

zeminde ekstra patlayan renklere rastlanmamıştır. Bu da kullanıcının konsantrasyonunu önemli ölçüde etkiler. Ortak çalışma alanlarında ses yalıtımını sağlamak ayrı bölümler yapılmadığından dolayı zordur. Mobilyalar mekâna göre özel yapılmamış hazır şekilde alınıp mekâna uygun yerlere yerleştirilmiştir, bu konuda eksik kalmıştır. Kendini merkeze alan ve etkinlikleri vurgulayan bir etkinlik alanı olmadığı için mevcut toplantı veya amfi projede sönük kalmıştır.

4.2.3. İstanbul, Kolektif House Levent

Şekil 45. Kolektif House Levent 5 Katlı Binanın Dıştan Görünüşü (URL-13)

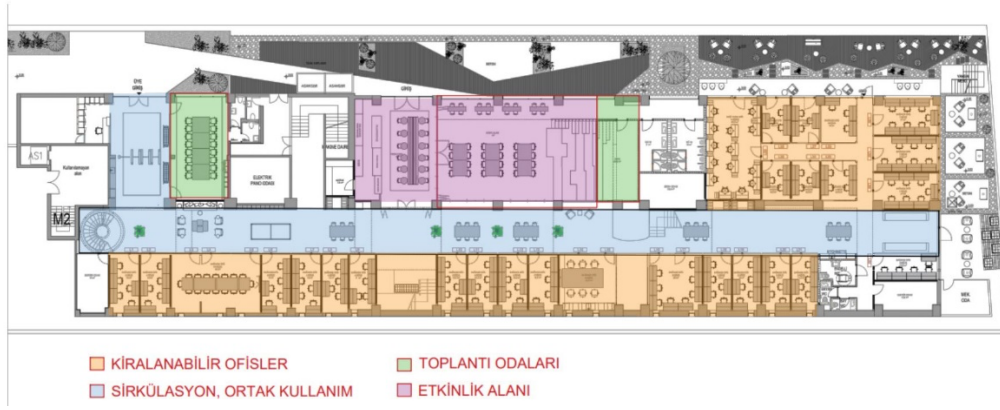
Şekil 46. Kolektif House'un İstanbul'da Harita Üzerindeki Lokasyonu (URL-13)

Girişim ofislerinden biri olan Kolektif House (Şekil 45) Ahmet Onur, Civan Orhan ve Arda Yiğithan Orhan tarafından 2014'te kurulmuştur. Bir buçuk yıl içinde üçüncü şube olarak Levent şubesi açılmıştır. Alt operasyon ekibi dahil olmamak üzere freelancer (mesleki bağımsız çalışanlar) ve start-uplar (yeni girişim) ile ekip 3-4 kişiyle başlamıştır. "İstanbul'un merkezi iş alanı (MİA) Büyükdere Caddesi üzerinde, Levent Sanayi Sitesi'nde (Şekil 46) eski bir sanayi binası içerisinde düzenlenmiştir" (Aydın, 2019, s.119). Yeni nesil ofisler yurtdışında "co-working", Türkiye'de sahiplenilen kavram "ortak ofis konsepti", yani birden çok insanın bir alanı farklı metotlarla ofis olarak kullanması olarak karşımıza çıkmıştır. Kullanıcılar alanı kapalı ofis ve açık alanlarda çalışarak kullanabilmektedirler. Tekstil üretimi yapılan fabrikadan ilk dönüştürülen hali Kolektif House olmuştur. Kolektif House Levent, topluluğun şubeleşmiş 3. birimi ve ustalık projeleri olarak anılmaktadır, çünkü proje diğer iki şubenin 3 katı büyüklüğündedir. 3000 m²'lik bir alana oturmaktadır. Biri 700 m², diğeri ise 450 m²'dir. (Webrazzi, 2016, URL-20).

“Kolektif House Levent ofisi, dönüştürülen bu fabrika binasının zemin katı, 1., 3., 5. Katı ve teras katında olmak üzere toplam 5 katta hizmet vermektedir. Binanın 2. ve 4. katlarında ise Kolektif House ekibinden bağımsız farklı ekiplerin ofisleri yer almaktadır. Bu ofisin iç mekân tasarım projesi Kontra Mimarlık tarafından gerçekleştirilmiş ve Artika Mimarlık tarafından uygulanmıştır. Kolektif House Levent Ofisi mekân tasarımında Y kuşağının çalışma ortamından beklentilerine paralel olarak etkileşim, işbirliği ve yaratıcılığı destekleyen esnek mekânlar yaratılması hedeflenmiştir” (Aydın, 2019, s.115). Yatırımcı, büyük ölçekli ajanslar ve bunların butik türleri gibi yabancı şirketler veya farklı segmentlerde faaliyet gösteren şirketler için kapalı ofis hizmeti sunulmaktadır. Ücretlendirme kapsamında, bir ofiste beş kişinin oturup çalışacağı alan kiralanmaktadır, ortak alan kullanımları ve hizmetler, pazartesi kahvaltıları, kahve ve su hizmetleri, bir toplantı odasının kullanımı da bu fiyatlandırmaya dahildir. Networking imkanı en önemli özelliklerdendir. Yatırımcı ve kreatiflerin birlikte aynı alanda çalışması ve iş paslaşmalarıyla paylaşım sağlanmaktadır. Şirketlerin birbirini bu komşu alanlarda tanınması, eski komşuluk hissinin ortak alanlarda ve bu paylaşımlı ofislerde hissedilmesi sağlanmaktadır.

Sabit masalar, kapalı ofislerde bir masa tutmak isteyenler, ortak alanlar gezgin üyelik modeli ile kullanılabilir, çalışma günleri esnek bir şekilde düzenlenebilir. Hizmet ve networkler de üyeliğe dahildir. Kolektif House şirketlerin kargo yerleri ve posta adresleri, vergi levhalarını astıkları yer işlevini görür. Resmi ve hukuki üyeliğe her üyelik tipinde ulaşılabilir. Startup’lar (yeni girişimler) olduğundan 7/24 açık ofisler bulunmaktadır. Her saatte çalışma imkanı sağlanır, bazen sabahları çalışmaktan yorgun düşmüş kullanıcıların puflarda uyuduğu bile görülmüştür. Ofis, metroya yürüme mesafesinde bir lokasyonda kurulmuştur. Her adres 350-500 m uzaklıkta olduğundan merkezilik önem kazanmıştır.

Konsept içinde mobilya seçimlerinde çeşitli detaylar kullanılmıştır. Sallanan salıncaklar bile kullanılan bu oluşumda önemli olanın ciddiyet değil samimiyet olduğu vurgulanmıştır. Mobilyalar ahşap ağırlıklı ve endüstriyele uyumludur. Üst katı daha az ortak alan ve daha çok kapalı ofis bulunmaktadır. Tasarımda ham malzemeler kullanılmaya çalışılmıştır, çalışılan ortamda teknolojiye farklı bu doğallık ve hamlık etkisiyle hissedilen mekân kullanımında ferahlık ve denge sağlanmaya çalışılmıştır. Kolektif House etkinlik alanı ile ünlenmiştir, bu alan bütün tasarımın kalbi olarak anılır. Topluluğun buluşma noktası happy hour (mutlu saat) etkinlikleri ve diğer etkinlikler burada planlanmaktadır, ünlülerin girişimcilik hikayeleri ve startup ofislerin kendilerini tanıtmaları imkanı olmaktadır. Dışarıdan gelen kişiler için röportaj yoluyla alan tanıtımları da burada yapılmaktadır. Sadece üyelere özel etkinlikler de bu alanda sunulur. Happy hour (mutlu saat) etkinlikleri, standup (komik monolog) gösterileri, yoga dersleri vb. Google, Youtube kurumsal etkinlik sahiplenmesi de sağlanıp, en önemli canlılık mekânı olmasına özen gösterilir. “[O]rtak alanlarda mini golf alanları mevcuttur. Meditasyon, dinlenme odaları gibi nefes alınacak alanlar yaratılmıştır. Kiralanabilir ofisler belli sayıda masa ile teslim edilmekte ve diğer ofis mobilyaları ve duvar renkleri gibi konularda kullanıcılar esnek bırakılmaktadır. Eğer masaları istemezlerse Kolektif House’a teslim ederek, kendi mobilyalarını getirme hakkına sahiptirler” (Albayrak, 2022, s.147).

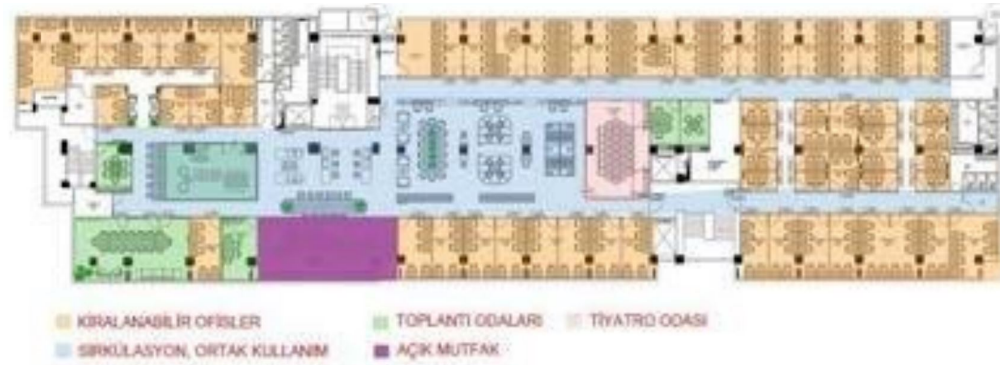
Şekil 47. Kolektif House Levent Zemin Kat Planı (Albayrak, 2022, s.140)

Şekil 48. Kolektif House Levent Asma Kat Planı (Albayrak, 2022, s.142)

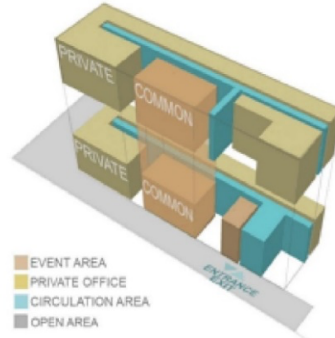
Şekil 49. Kolektif House Levent 1. Kat Planı (Albayrak, 2022, s.144)

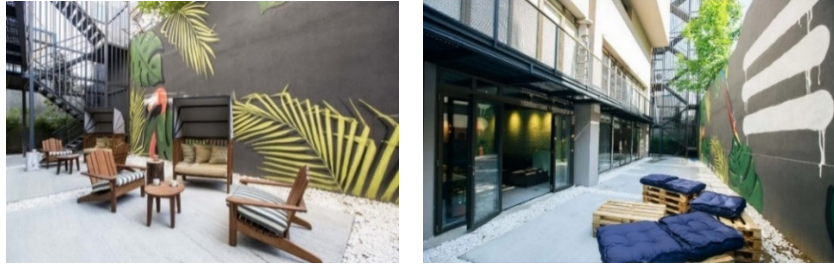
Şekil 50. Kolektif House Levent 3. Kat Planı (Albayrak, 2022, s.146)

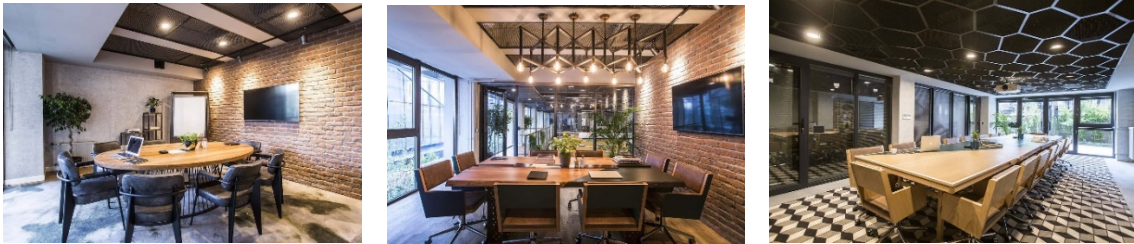
Şekil 51. Kolektif House Levent 5. Kat Planı (Albayrak, 2022, s.146)

Şekil 52. Kolektif House Levent Fonksiyon Şeması (Makaklı, Yücesan, Ozar, 2019, s.306)

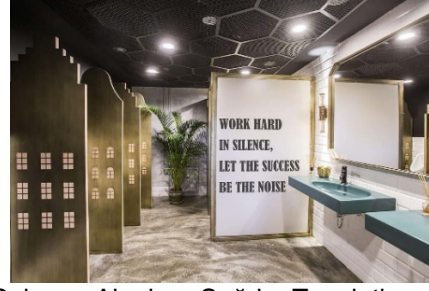
Şekil 53. Kolektif House Levent Teras Alanı (URL-14)

Şekil 54. Kolektif House Levent Toplantı Odaları (URL-14)

Şekil 55. Kolektif House Levent Dinlenme Alanları (URL-14)

Şekil 56. Solda: Kolektif House Levent Açık Çalışma Alanları; Sağda: Tuvaletler ve Duvar Yazıları (URL-14)

Şekil 57. Solda: Kolektif House Levent Etkinlik Alanı Zeminden Görünüş (URL-14); Sağda: Kolektif House Levent Etkinlik Alanı Üst Kattan Görünüş (URL-17)

Şekil 58. Solda: Kolektif House Levent Yeşil Öğeler, Depolama Alanları ve Masaların Teknoloji Entegrasyonları; Sağda: Masa Yerleşimleri (URL-17)

Şekil 59. Kolektif House Levent Aydınlatma ve Renk Kullanımı (URL-13)

Analiz: Ofis tasarımında çoğunlukla koyu renkler kullanılmıştır. Projenin oturduğu uzun şerit alan (Şekil 47-48-49-50-51) nedeniyle ortada kalan ışık almayabilecek mahaller için özellikle çeşitli yapay aydınlatmalar kullanılmıştır, bu yapay aydınlatmalar bulunan alanın aydınlanmasını desteklemek için her bir fonksiyona özel yerleştirilmiştir. Bu şerit sirkülasyonuna bağlanan kapalı ofisler ve toplantı odaları tasarımın en ortasında dönüştürülebilir bir etkinlik alanı ile birleşirler (Şekil 52). Açık alan ihtiyacı bina arasındaki zemin teraslarında (Şekil 53) ve balkonlarda sağlanmıştır. Mobilya kullanımları genelde geniş, rahat, uzun koltuklardan ve geniş sandalye ve puflardan (Şekil 54-55)

oluşmaktadır. Bu mobilyalar insanı evinde salonunda oturuyor hissine itmektedir. Renk kullanımları duvar çizimleri ve duvar yazıları servis alanları olan tuvalet (Şekil 56, sağda) kafelerde ve teras alanlarında da devam ettirilmiştir.

Etkinlik alanının yapının ortasında bulunması nedeniyle merkez görevi görmesi (Şekil 57) ve kolay ulaşılabilir olması yapının değerini arttırmıştır. Kullanılan koyu renkler, yeşil öğeler (Şekil 58), kullanıcının ortamda rahat bir hissiyat içerisinde çalışmasını sağlamıştır. Yapay aydınlatma (Şekil 59) mekânları vurgulayacak şekilde özel olarak yerleştirilmiştir. Ortak sirkülasyon alanları genellikle yüksek tavanlı olup kullanıcıda sıkışmışlık hissini engelleyecek şekilde tasarlanmıştır. Cephelere yerleştirilen ve yapının uzun ince şeklinden kaynaklanan yerleşimler sayesinde de genel olarak mahaller doğal ışık almaktadır.

Tasarımda kullanılan koyu renkler bazen kullanıcıda uyku ve kapalılık hissi yaratabilmektedir. Yapıda sadece bireysel çalışmaya ayrılmış üniteler bulunmamaktadır. Bireylerin tek başlarına masa üzerinde çalışabilmesi için oluşturulan alanlar birkaç kişiliktir (Şekil 56, solda) ve ses yalıtımı sağlanamayacaktır. Tasarımın ortasında bulunan etkinlik alanı diğer birimlerde sesin yalıtımındaki engellerden biri olmuştur.

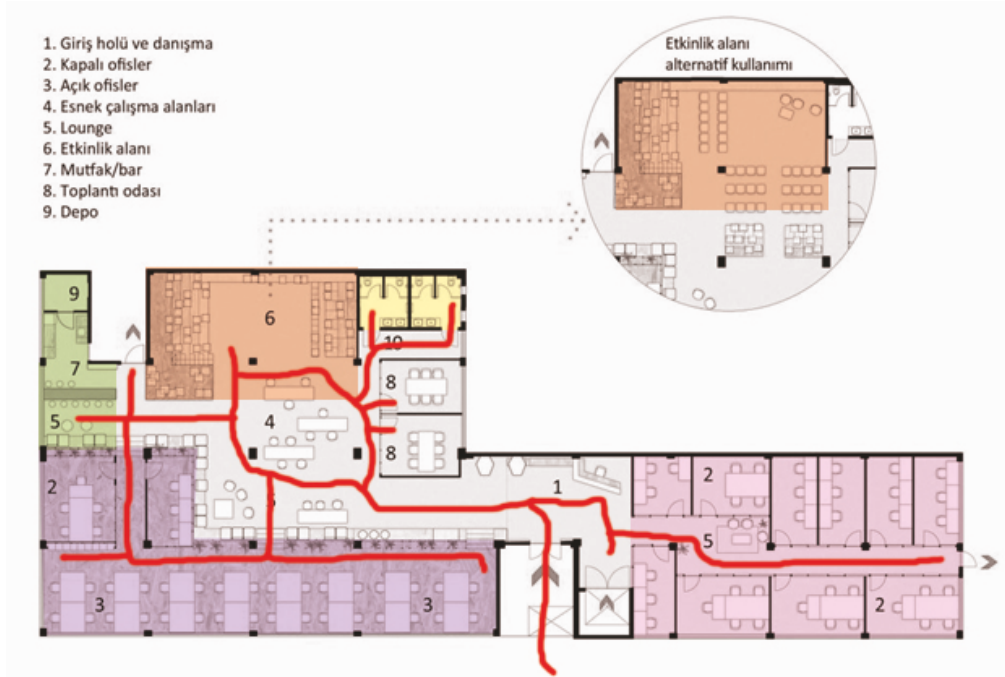
4.2.4. İstanbul, Levent, Habita Paylaşımlı Ofisi

Habita Paylaşımlı Ofisi İstanbul Levent'te önceden atölye olarak kullanılan bir yapının dönüştürülmesiyle tekrar kullanılmıştır. Endüstriyel bir tasarıma sahip ofis yenilik, yaratıcılık ve üretkenliğin etkileşim, paylaşmak, birilerinden öğrenerek üretmek yoluyla gerçekleşebileceğini ifade etmek amacıyla PAB tarafından kurulmuştur.

"Habita'yı kuran girişimci ekibin 'çoğaltan paylaşım iklimi' olarak tanımladığı ortak çalışma (co-working) ve yaşam alanı Habita, birbirinden hem mesleki hem de sosyal anlamda beslenebilen, kreatif bir komünite oluşturmayı hedeflemektedir" (İtez, 2017, URL-15). 650 m²'lik alanda büyüklüğü 10 m² ve 18 m² arasında değişen toplamda 12 kapalı ofis (Şekil 64, sağda) bulunmaktadır (Şekil 60) ve sirkülasyon bu alanlara geçecek şekilde ince uzun bir düzlemde ilerlemektedir (Şekil 61). Sekiz tane altı kişilik sabit masa (Şekil 64, solda) açık çalışma alanını oluşturmaktadır. Daha düzensiz kullanıcılar için bu alanlara dil olarak hitap eden esnek çalışma alanları (Şekil 68) da mevcuttur.

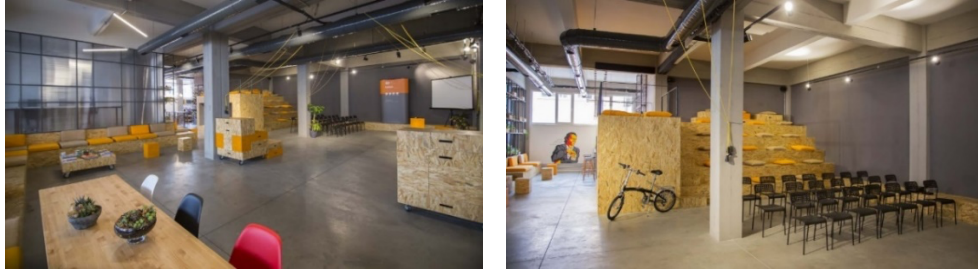

Şekil 60. Habita Zemin Kat Planı (URL-15)

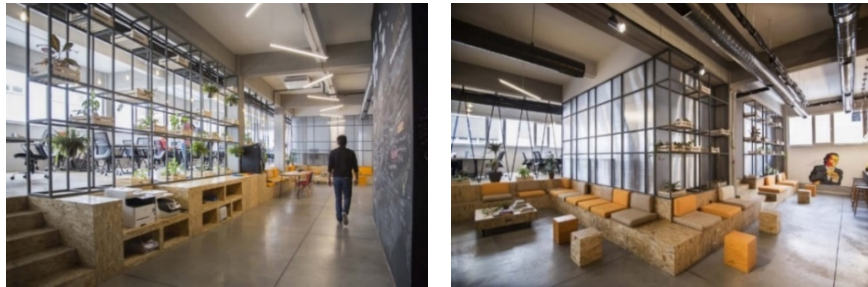

Şekil 61. Habita Fonksiyon ve Dolaşım Şeması (URL-15) (Plan yazar tarafından yeniden renklendirilmiştir.)

Tasarımda zeminde yapılan kot farklarıyla (Şekil 63) sirkülasyon arası yeşil, saydam veya bulanık cam ayırım öğeleriyle (Şekil 65) mekânlar tanımlanmaya çalışılmıştır. Etkinlik alanı (Şekil 62, sağda) özellikle geniş, açık ve ferah bir alana (Şekil 62, solda) yerleştirilmiştir. Sabit mobilyaların yanında hareketli olan mobilyaların seçimiyle etkinlik alanının yeri geldiğinde dönüştürülebilir olmasına önem verilmiştir.

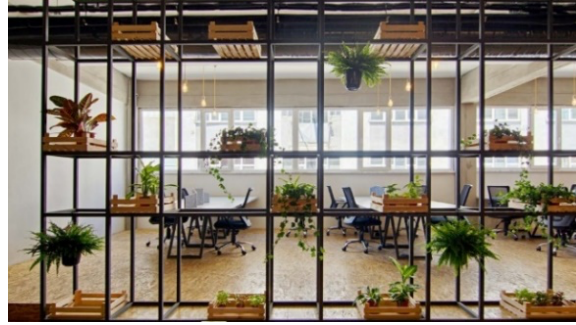
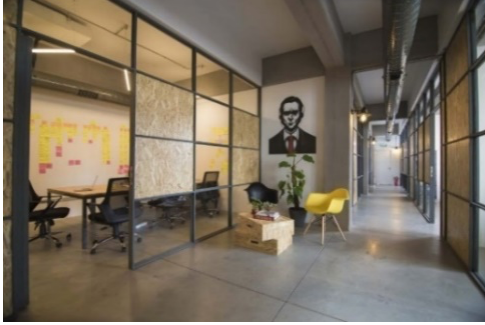
Şekil 62. Solda: Habita Ortak Dolaşım ve Dinlenme Alanı; Sağda: Habita Dönüştürülebilir Etkinlik Alanı (URL-15)

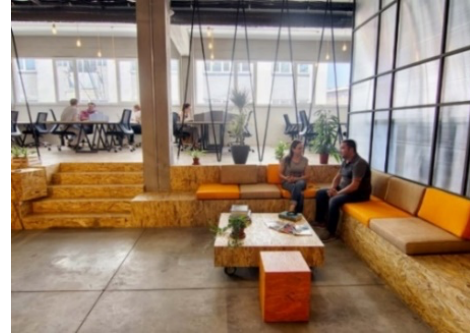
Şekil 63. Solda: Habita Sirkülasyon Alanı ile Açık Çalışma Alanının Kot Farkıyla Ayrılması; Sağda: Habita Dinlenme Alanı (URL-15)

Şekil 64. Solda: Habita Açık Çalışma Alanı; Sağda: Habita Kapalı Ofis Alanı (URL-15)

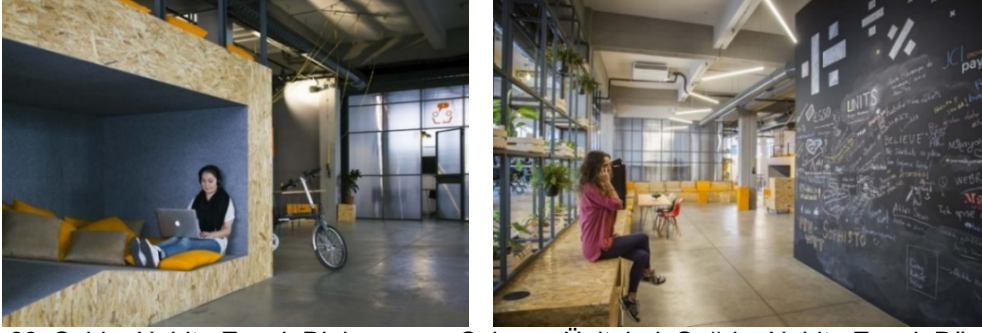
Şekil 65. Solda: Habita Kapalı Ofisler Arası Lounge Alanı; Sağda: Habita Sirkülasyon Alanı ile Açık Çalışma Alanının Ayrımında Kullanılan Raf Mobilyalar ve Yeşillendirme Kullanımı (URL-15)

Şekil 66. Habita Turuncu Renk ile Vurgulanmış Dinlenme Alanı (URL-15)

Şekil 67. Solda: Habita Mutfak Ünitesi; Sağda: Habita Dinlenme Alanı (URL-15)

Şekil 68. Solda: Habita Esnek Dinlenme ve Çalışma Üniteleri; Sağda: Habita Esnek Düşünme Üniteleri (URL-15)

Şekil 69. Habita Girişte Sarı Renk Kullanımı ve Karşılama Masası (URL-15)

Analiz: Paylaşımlı ofis projesi kapsamında malzeme olarak demir ve ahşap kullanılmıştır. Açık alan, çalışma alanları, kapalı ofisler, ortak kullanılabilir mutfak ünitesi dinlenme alanları, esnek uzanma alanları, birbirine ortak sirkülasyon alanlarıyla birlikte bağlanmıştır. Projede genellikle açık ve enerji verici renkler olan turuncu (Şekil 66) ve sarı (Şekil 69), sıcak hissettirme etkisiyle de kahverengi kullanılmıştır. Esnek dinlenme mekânlarını destekleyen yumuşak yastıklar kullanılmıştır. Ofislerin havalandırma, ısıtma, soğuma kullanımlarında merkezi sistem klima kullanılmıştır. Kapalı ve açık ofislerin hepsi gündüz doğal ışıkla aydınlanmaktadır.

Malzemelerin ahşap ağırlıklı olması mekânda bir ham ve doğallık hissi yaratmıştır (Karaoğlu Tekin, 2019, s.86). Mekânların fonksiyonlarına göre ayrımlarında kot farkının kullanılması mekânların vurgulanmasında yardımcı olmuştur. Çalışma alanlarının arasında sirkülasyon alanına yerleştirilmiş yer yer dinlenme alanları (Şekil 67, sağda) ve çalışmaya ara vermek isteyen kullanıcılar için servis alanları (mutfak) (Şekil 67, solda) güzel bir fırsat oluşturmaktadır. Genel olarak açık ve kapalı çalışma alanlarının hepsi ışık almaktadır bu nedenle yapay ışığa gündüz duyulan ihtiyaç azdır, bu da sürdürülebilirliğe yardımcı bir etkidir. Tasarımda ham malzemelerin kullanılması yine malzeme üzerine sürdürülebilirliği devam ettiren bir kriter olmuştur. Tasarımda açık renklerin ve aynı zamanda canlandırıcı bir renk olan sarı renginin kullanılması kullanıcıya hem ferah bir ortam etkisi vermiştir hem de sarı rengi ile kullanıcıya enerji sağlamıştır.

Yerleşilen alan çok küçük olduğundan paylaşılabilecek kapalı ofis sayısı azdır. Kapalı ofisler birbirinden cam paneller veya OSB plakalarla ayrıldığından ses yalıtımı çok iyi sağlanamamıştır. Dinlenme alanlarıyla açık çalışma alanları arasında ses yalıtımı sağlanamamıştır. Mutfak ünitesi projenin tek bir tarafında ulaşılması zor bir girintide bulunması nedeniyle kullanım açısından dezavantaj oluşturmaktadır.

5. Değerlendirme

Yapılan çalışmada fiziksel, sosyal, psikolojik ve kullanım yöntemlerine ilişkin filtrelenmiş değerlendirme sonucunda yazar tarafından elde edilen bulgular tablolar (Tablo 1-2-3-4) halinde sunulmuştur.

Tablo 1: Güncel Ofis Mekânlarının Tasarım Faktörleri: İzmir ve İstanbul Örnek Değerlendirmeleri Fiziksel Faktörler (Kaynak: Yazar)

Güncel ofis mekanlarının tasarım faktörleri		İZMİR		İSTANBUL	
		With-Co Paylaşımlı Ofis	Workinton Bayraklı Tower	Kollektif House	Habita
Fiziksel Faktörler	Doğal ve yapay aydınlatma	Cepheye dayalı ofislerde pencereler ile doğal ve yapay aydınlatma sağlanmıştır, binanın içinde orta kısımlarda sadece yapay aydınlatma mevcuttur, olumsuz bir özellik olarak da, ışıklık olmadığından bina ortasında kalan ofisler doğal ışık almamaktadır	Ortak çalışma alanları ve paylaşımlı ofis alanları cepheden doğal güneş ışık almaktadır, paylaşımlı ofislerin ortada kalanları gündüz cephedeki ofislerin şeffaflığı sayesinde doğal ışık almaktadır, yapay aydınlatmalar akşam kullanımlarında mevcuttur	Cephede yerleştirilmiş kiralanabilir ofisler, etkinlik alanları, pencereler ve zemin kata çıkış kapıları, birinci kata kadar balkon ve teraslar sayesinde doğal aydınlatmadan faydalanabilmektedir. Camla çevrelenmiş alanlar sayesinde ofis, ortak mahaller ve toplantı odaları dolaylı yoldan doğal ışık alabilmektedir. İçeride kalan çalışma alanları için de gerektiği yerlerde ve akşam kullanımları için özel tasarlanmış yapay aydınlatmalardan faydalanılmıştır.	Ortak çalışma alanları, mutfak, alternatif kullanımlı etkinlik alanı ve paylaşımlı ofis alanları cepheden doğal ışık almaktadır, paylaşımlı ofislerin kör cephe kalanları cephedeki ofislerin şeffaflığı sayesinde, gündüz dolaylı yoldan doğal ışık almaktadır, yapay aydınlatmalardan akşam kullanımlarında yararlanılmaktadır
	Sıcaklık ve havalandırma	Cephedeki bazı pencereler açılabilir ancak doğal havalandırma sirkülasyonu yapabilmek için yeterli değildir, dolayısıyla yapay ortak vrv sistem ile sıcaklık ve havalandırma sağlanmaktadır	Cepheden balkona ve dış mekana çıkış kapıları dışında açılabilir pencere bulunmamaktadır, mevcut durum doğal havalandırma sirkülasyonu yapabilmek için yeterli değildir bu nedenle yapay ortak vrv sistem ile sıcaklık ve havalandırma sağlanmaktadır	Cephede bulunan ve bazen çalışma alanlarına bazen de ofislere açılan kapılar ve pencereler sayesinde cepheye dayalı alanlar, doğal havalandırmadan yararlanabilmektedir. Ancak yapay ortak havalandırma sistemleriyle de sıcaklık dengesi ve havalandırma sağlanmaktadır	Cephedeki bazı pencereler açılabilir ve doğal havalandırma sirkülasyonu yapabilmek için yeterli sayıda açılabilir pencere bulunmaktadır, ancak stabil ortam havalandırması ve sıcaklık ayarı yapabilmek için ortak havalandırma sistemi kullanılmaktadır
	Ergonomik, modüler mobilya ve mobil bölmeler	Rahat dinlenme koltukları, dinlenme hamak alanları, kitaplık alanı ve sehpa, malzeme tipleri her kullanıcının tercihinine hitap edebilmesi için farklılaşan tekerlekli ergonomik çalışma sandalyeleri, uzun ve geniş çalışma masaları mevcuttur, aynı zamanda bireysel kullanıma hizmet eden kilitlenebilir depolama alanları ve ortak kullanıma hizmet eden raflar ve depolama alanları da vardır ama mekânsal kullanım farklılığı için değişimi sağlayacak büyük esnek mobilya bölmeleri yoktur	Kullanılan sandalye tipleri toplantı odası ve ahşap malzemeli masalar dışında her yerde tekerlekli ergonomik çalışma sandalyeleridir. Ancak kullanıcı bu sandalye tipini beğenmezse alternatif çok az seçenek bulunmaktadır. Dinlenme alanı olarak deri puflar ve kumaş koltuklar bulunmaktadır, ancak mekan kullanımında az sayıda kalmıştır. Mekan tasarımında ortak kullanım rafları dışında kilitlenebilir bireysel depolama dolapları bulunmamaktadır	Modülerlik bu yapıda özellikle zemin katta etkinlik alanının değişebilen plan yerleşiminde karşımıza çıkmaktadır. Çalışma alanlarındaki mobilyalar özellikle davetkar, sıcak renkleriyle ve de geniş olmalarıyla kullanım açısından ergonomiktir, ancak geniş ve ağır yapıları nedeniyle modülerlik açısından çok etkili değildir. Sirkülasyon alanlarına yerleştirilmiş raflı veya kilitlenebilir depolama alanları açısından yapı işlevseldir.	Kullanılan sandalye tipleri toplantı odası ve ahşap malzemeli masalar dışında her yerde tekerlekli ergonomik çalışma sandalyeleridir, kitaplık alanları ve malzeme tipleri aynı sehpa, esnek düşünme üniteleri mevcuttur. Dönüştürülebilir etkinlik alanı ile hareketli esnek mobilya sağlanmış ve ergonomik dinlenme, menderli rahat çalışma nişleri ve bölmeleri, kullanıcının alan kullanımına olumlu etki etmektedir. Açık ofisleri sirkülasyondan ayıran çiçekli ara raflı bölmeler dışında kilitlenebilir dolaplar bulunmamaktadır

Tablo 1: Güncel Ofis Mekânlarının Tasarım Faktörleri: İzmir ve İstanbul Örnek Değerlendirmeleri Fiziksel Faktörler (Devamı) (Kaynak: Yazar)

Fiziksel Faktörler	Ses yalıtımı (akustik) ve ısı yalıtımı	Çalışanlardan ve görünüşte ısı yalıtımıyla alakalı bir sorun tespit edilmemiştir. Ancak özellikle kullanıcılar tarafından toplantı odaları ile kiralanabilir ofis alanlarında ses yalıtımının iyi olmadığı belirtilmiştir, buna ek olarak bireysel ses yalıtımını sağlayan alanlar yoktur	Ortak alanlardaki masa kullanımlarında ses yalıtımı sağlanması imkansız olduğundan kullanıcılar için ses sıkıntı oluşturabilmektedir, ısı yalıtımıyla alakalı bir sorun yoktur, kiralanabilir ofislerin doğramaları ses yalıtımında yeterli gözükmemektedir ancak bireysel ses yalıtımını sağlayan alanlar yoktur	Yüksek tavan kullanımı ortak alanlardaki masa kullanımlarında sesin yayılarak havaya karışması nedeniyle yalıtımını sağlamak konusunda sıkıntı oluşturabilmektedir, Yüksek tavan nedeniyle ısı yalıtımıyla alakalı daha çok yapay enerji gerekmektedir, kiralanabilir ofislerin doğramaları ses yalıtımında yeterli gözükmemektedir ancak bireysel ses yalıtımını sağlayan alanlar yoktur	Açık ofis kullanımında işitsel yalıtım öge yeşillikli raf düzenlemeleriyle kısmi olarak sağlansa da, açık ofislerin masalar arası ses yalıtımını sağlayacak herhangi bir öge bulunmamaktadır. Isı dengesi ortak sistem aracılığıyla yapıldığından bir sıkıntı oluşturmamaktadır. Kapalı ofislerde sesin emilimine yardımcı osb plakalar ve görsel iletişim adına ayrılan cam kısımlar yalıtımda yardımcıdır.
	Teknoloji entegrasyonu	Çalışma alanının her bölümünde (masalar dahil) internet çekim alanları ve prizler, bölüm bölüm de bağlantı kurulabilir yazıcılar mevcuttur	Çalışma alanlarının masalarının genelinde priz bulunmaktadır, internet her alanda bulunmaktadır, ancak diğer masalar bilgisayarlar kullanacak veya telefonunu şarj edecek kişiler için priz bulundurmamaktadır	Çalışma alanlarının masalarının genelinde priz bulunmaktadır, internet her alandan ulaşılabilir, ancak bazı masalar ve dinlenme alanlarında priz bulunmamaktadır	Çalışma alanlarının masalarının genelinde priz bulunmaktadır, internet her alandan ulaşılabilir, ancak bazı masalar ve dinlenme alanlarında priz bulunmamaktadır
	Sürdürülebilirlik	Sadece atık ayrıştırma ve geri dönüşüm, çöp kutuları vardır buna ek olarak geri dönüştürülemeyen asma tavan malzemeleri kullanılmamıştır, ancak malzemelerde sürdürülebilirlik yoktur, kullanılan bitkilendirme yapaydır	Geri dönüştürülemeyen asma tavan malzemeleri kullanılmamıştır, ancak bütün tesiste yapılan bitkilendirme çok azdır, açık alanda bulunanlar dışında iç mekanda olan bitkiler yapaydır ve mobilyaların tasarımında dönüştürülemeyen malzemeler tercih edilmiştir	Geri dönüştürülemeyen asma tavan malzemeleri kullanılmamıştır, bütün tesiste yapılan bitkilendirme doğal ve yapay olarak karşımıza çıkar ve azınlıktadır, araştırmalar sonucu yapıda geri dönüşüm kutularına rastlanmamıştır	Geri dönüştürülemeyen asma tavan malzemeleri kullanılmamıştır, ancak kullanılan mobilyaların çoğu hammaddesinin dönüştürülebilir sıkıştırılmış talaş ve ahşaptan oluşması, sanayi tipi görünümde dönüştürülebilir çelikten faydalanılması sürdürülebilirlik açısından olumludur. Yapıda geri dönüşüm kutularına rastlanmamıştır
	Maliyet kısıtlamaları	Mobilyaların bazılarının içerik malzemeleri dönüştürülmeye uygun, bazıları ise yapay malzemelerdendir, yapı, cam, betonarme ve çelik bırakılarak ekstra harcamalardan kaçınılmış ve finansal olarak mobilya ve alan ergonomisine ağırlık verilmiştir, bunun yanında mevcut finansal kaynağın ilk olarak doğal ışık ve havalandırmaya kullanılmaması yapay kaynağa yönelttiğinden ekonomik değildir	Mobilyalarda doğal malzemeler kullanılmaması, camların açılıp doğal havalandırma sağlanamaması gibi ana özelliklerin çözümü bir kenara bırakılıp, mekan tasarımına harcanan efor ve kaynak açısından ekonomik bir yol izlenmemiştir, tasarıma harcanan imkanların sonucunda mobilya kullanımları standart düzeyde kalmıştır	Mobilyaların bazıları (doğal veya işlenmiş ahşap) doğal, bazıları ise yapay malzemelerdendir, yapı cam ve betonarme bırakılarak ekstra harcamalardan kaçınılmış ancak dönüştürülemeyen malzemeden asma tavan tasarımıyla maliyetten harcıyıp estetiği geliştirmiştir ve finansal olarak mobilya ve alan ergonomisine ağırlık verilmiştir, bunun yanında mevcut finansal kaynağın ilk olarak doğal ışık ve havalandırmaya kullanılması önemli bir özelliktir.	Mobilyaların çoğunluğu, doğal ahşap malzemelerden ve dönüştürülebilen bir malzeme olan çelikten oluşturulmuştur. doğal yapı, cam, betonarme ve çelik bırakılarak ekstra harcamalardan kaçınılmış ve finansal olarak mobilya ve alan ergonomisine ağırlık verilmiştir, bunun yanında mevcut finansal kaynağın ilk olarak doğal ışık ve havalandırmaya kullanılıp cephede açıklıklara önem verilmesi önemli bir özelliktir

Tablo 2: Güncel Ofis Mekânlarının Tasarım Faktörleri: İzmir ve İstanbul Örnek Değerlendirmeleri Psikolojik Faktörler (Kaynak: Yazar)

Güncel ofis mekanlarının tasarım faktörleri		İZMİR		İSTANBUL	
		With-Co Paylaşımlı Ofis	Workinton Bayraklı Tower	Kollektif House	Habita
Psikolojik faktörler	İşyeri esnekliği	Uzaktan çalışanlar için hot-desk alanları sanal ofisler oluşturmaktadır ve toplantılar, ortak çalışma için ofisler mevcuttur ancak sesli alanların bulunma ihtimaline karşı bireysel kapalı çalışma bölmeleri sağlanmamıştır	Uzaktan çalışanlar için hot-desk alanları sanal ofisler bulunmaktadır, toplantılar, ortak çalışma için ofisler mevcuttur ancak sesli alanların bulunma ihtimaline karşı bireysel kapalı çalışma bölmeleri sağlanmamıştır	Uzaktan çalışanlar için hot-desk alanları sanal ofisler bulunmaktadır, toplantılar, ortak çalışma için ofisler mevcuttur ancak sesli alanların bulunma ihtimaline karşı bireysel kapalı çalışma bölmeleri sağlanmamıştır	Uzaktan çalışanlar için hot-desk alanları sanal ofisler oluşturmaktadır ve toplantılar, ortak çalışma için ofisler mevcuttur ancak sesli alanların bulunma ihtimaline karşı bireysel kapalı çalışma bölmeleri sağlanmamıştır
	Çalışan refahı	Üretkenliği, yaratıcılığı sağlayan ve iş memnuniyetini artıran mola alanları, duvar resimleri, canlı renklendirmeler, çalışma alanlarında kullanılan malzemelerin farklılığı her bir kullanıcıya hitap edebilme açısından çalışan refahını artırmıştır ancak paylaşımlı ofislerin hepsinin doğal ışık alamaması ve hava alamaması çalışan refahını düşürmüştür	Mola ve dinlenme alanları az sayıda kalmıştır ve mobilyada farklılaşmaya fazla gidilmediğinden kullanıcı adına ilgi çekici ara alanları az sayıdadır, her ofis doğal ışığı alabildiği için bu açıdan çalışan refahı iyidir ancak havalandırma yapay düzeyde kaldığından bir dezavantaj oluşturmaktadır	Yapının içinde sirkülasyonlara referans veren çalışma alanları yanında ara mola ve dinlenme alanları farklı mobilya tasarımları kullanılarak oluşturulmuştur. Ortadaki etkinlik alanıyla görsel ve işitsel iletişim kuran interaktif, canlı, kullanıcıyı motive eden çalışma alanları mevcuttur. Doğal ışık havalandırma ve yapay sıcaklık düzeyi sistem sayesinde ve cephe açıklıklarıyla kontrol edilebilmektedir.	Üretkenliği, yaratıcılığı sağlayan ve iş memnuniyetini artıran mola alanı, dönüştürülebilir etkinlik alanı, az sayıda da olsa duvar resimleri, canlı renklendirmeler, çalışma alanlarında kullanılan malzemelerin kullanıcıya hitap edebilme açısından sadeliği ve odaklanmaya yardımcı renkleri çalışan refahını artırmıştır. Cephede yapılan açıklıklar sayesinde doğal ışık ve havalandırmadan faydalanılabilmesi olumludur.
	Alan verimliliği	Alana yerleştirilen kiralanabilir ofisler, etkinlik alanları planlı ve merkezde herkesin kullanabileceği bir alanda yerleştirilmiştir esnek, değiştirilebilir ve dönüştürülebilir bir yerleşim özellikle zemin katta mevcuttur, ancak üst katlara çıkıldıkça mekanlar küçük ara mola alanları dışında sıklıkla kiralanabilir ofisler için değerlendirilmiştir	Ara mola alanları sadece koltuk ve puflarla ve kendi oluşturdıkları standart mobilya kullanımıyla değerlendirilmiştir, sirkülasyon açısından kullanıcı masasına giderken mola alanından geçmek zorunda olduğundan işlevler kendine özel alanlarında ayrılmamıştır, boşluk alanlara genelde masa ve sandalye grupları konmuştur	Sirkülasyon alanlarında dolaşımı engellemeyecek, çalışma alanlarıyla entegre yerleşimler sağlanmıştır. Zemin kattaki açık bahçeler kullanıcılara hizmet eder. Ortak etkinlik alanının çevresinde gridal düzende yerleştirilmiş ara alanlar ve ofislerle kurgu tamamlanmıştır. Yapı içerisinde her alan yüksek verimde kullanılması amacıyla kullanıcılar için mobilya düzenlemeleriyle tasarlanmıştır.	Sirkülasyon alanlarında dolaşımı engellemeyecek yerleşimler yapılmıştır. Alan çok büyük olmamasına rağmen açık ofisler için ayrı bir kısım tanımlanmış kalan kapalı ofisler de sirkülasyon üzerinde efektif bir düzende yerleştirilmiştir. Dönüştürülebilir ve sade mobilyalardan oluşan etkinlik alanı, verimli kullanımına örnek oluşturur.
	Gizlilik ve mahremiyet ihtiyaçları	Açık plan toplanmaları için alanlar, camlı yarı saydam ofisler ve gizlilik için kapalı ofisler mevcuttur, mekanda tasarlanan masaların ara bölmeleriyle de kullanıcı mahremiyeti için özel alanlar oluşturulmuştur	Camlı ve kapalı ofisler ve ortak masaların ara bölmeleriyle kullanıcı mahremiyeti için özel alanlar oluşturulmuştur, ancak bütün ortak çalışma alanları büyük bir alanda toplandığından bireysel çalışma mahremiyeti tam olarak sağlanamamıştır	Asma kattan zemin kata bakış sağlayan dikey galeri boşluklarından ortak çalışma alanlarında çalışmakta olan kullanıcıların masaları direkt olarak görülmekte olduğundan, diğer katlarla görsel iletişim halinde olan galeri boşlukları mahremiyet konusunda zayıflıklar oluşturmıştır. Ancak şirketlere özel kiralanabilir ofisler açısından böyle bir sorun mevcut değildir	Camlı ve kapalı ofisler ve ortak masaların ara bölmeleriyle kullanıcı mahremiyeti için özel alanlar oluşturulmuştur, ancak bütün ortak çalışma alanları büyük bir alanda toplandığından bireysel çalışma mahremiyeti tam olarak sağlanamamıştır

Tablo 2: Güncel Ofis Mekânlarının Tasarım Faktörleri: İzmir ve İstanbul Örnek Değerlendirmeleri Psikolojik Faktörler (Devamı) (Kaynak: Yazar)

	Çalışan bağlılığı	Çalışanların etkileşimini artıracak etkinlik ve mola alanları ayrı ayrı tasarlanmıştır, toplantı odaları, paylaşımlı ofisler, ortak çalışma alanları mevcuttur bu sayede farklı gruplar farklı etkinlik alanlarında network oluşturabilmektedir	Çalışanların etkileşimini artıracak etkinlik alanları yoktur, mola alanları özel olarak tasarlanmamıştır, ancak toplantı odaları ve içlerinde bulunan mutfak nişleri, paylaşımlı ofisler, ortak çalışma alanları olumlu bir özelliktir, alanların düzeni standardize edildiğinden mekan kullanımında farklılık oluşturmamıştır, etkileşim açısından dezavantaj oluşturmaktadır	Çalışanların etkileşimini artıracak etkinlik ve mola alanları ayrı ayrı tasarlanmıştır, toplantı odaları, paylaşımlı ofisler, ortak çalışma alanları ve özellikle yapıda bir imge haline gelmiş dönüştürülebilir etkinlik alanı ve dinlenme alanlarıyla çalışanların mekana bağlılık duyması sağlanmıştır	Çalışanların etkileşimini artıracak dönüştürülebilir etkinlik alanı ve ortak mola alanları özel olarak tasarlanmıştır, toplantı odaları, paylaşımlı ofisler, ortak çalışma alanları mevcuttur bu sayede farklı gruplar ortak etkinlik alanlarında network oluşturabilmektedir
--	-------------------	---	--	---	---

Tablo 3: Güncel Ofis Mekânlarının Tasarım Faktörleri: İzmir ve İstanbul Örnek Değerlendirmeleri Sosyal Faktörler (Kaynak: Yazar)

Güncel ofis mekanlarının tasarım faktörleri		İZMİR		İSTANBUL	
		With-Co Paylaşımlı Ofis	Workinton Bayraklı Tower	Kollektif House	Habita
Sosyal faktörler	Renk kullanımı	Daha çok kırmızı renk ile ortamda sağlam ve emniyetli bir görünüm sağlanmıştır. Diğer renkler mobilya ve duvarların tasarımında çokça kullanılmış ve kullanıcılar arası etkileşimde mekanların özelleştirilmesi ve her birinin içinde tasarlanmasına yardımcı olunmuştur	Renkler genellikle hazır baskı duvar boyamalarında kırmızı mavi, sarı ve turuncu kullanılarak vurgulanmıştır. Bu kullanım kullanıcının motivasyonunda ve harekete geçmesinde yardımcı rol oynamaktadır ancak diğer tasarımlarda da olduğu gibi beyaz ve gri plaza görünümünün yanına eklenen renkler baskınlık yaratmamaktadır	Farklı renkler hem elle yapılmış çeşitli duvar resimlerinde, hem de yapay ışıklandırmalarda ışıkların renklerinin değişiminde karşımıza çıkmaktadır. Mobilyalarda kullanılan ahşap üzerinde kahverengi, siyah, lacivert ve gri tonlamayla tasarlanmış mobilyalar evdeki gibi sıcak ve kucaklayıcı bir his yaratmaktadır	Sarı ve turuncu renklerin baskın, canlandırıcı etkisi ve mobilyalarda kullanılan ahşap ve osb plakalarının ham ahşap görüntüsünün rahatlatıcı hissi birleştirilmiş, ama aynı zamanda atölyeden dönüşmüş sanayi hissini koruması sağlanmıştır
	Doku ve Malzeme kullanımı	Fabrikadan dönüştürme konseptine uygun sanayi tipi betonarme yapı ve altyapının gözüktüğü galeri, cam ve çelik kullanımı, dinlenme alanlarında yumuşak kumaşlar kullanılmıştır	Malzemeler genellikle ince demir ve deri olduğundan yumuşak dokularla kullanıcılar için ayrı bir huzur etkisi oluşturulamamıştır. Ancak deri malzeme kullanıcısı aktif tutması açısından fayda sağlamıştır	Fabrikadan dönüştürme konseptine uygun sanayi tipi betonarme, ahşapın doğallığı ve doğal renk geometrik tasarım asma tavanlar sayesinde ve dinlenme alanlarında yumuşak kumaşlar kullanımı rahat bir kombinasyon oluşturmıştır	Atölyeden dönüştürme konseptine uygun sanayi tipi betonarme yapı ve betonarme altyapının gözüktüğü açık tavanlar, cam, ahşap ve çelik kullanımı, dinlenme alanlarında yumuşak kumaşlar ile sanayi tipi görünümü rahatlık ve sadelikte birleştirmiştir
	Mevzuata uygunluk	Erişilebilirlik açısından engelli bireyler için tasarımlar ve servis alanları mevcut değildir, uygulama projesinde bulunan asansör kullanılmamaktadır sadece merdivenler kullanımdadır	Erişilebilirlik açısından engelli bireyler için tasarımlar mevcuttur, asansör ve merdivenler kullanıcıya hizmet vermektedir. Mekan yerleşimi açısından da mevzuata uygun bir tasarım yapılmıştır	Erişilebilirlik açısından engelli bireyler için servis alanları ve tasarımlar mevcuttur, asansör ve merdivenler kullanıcıya hizmet vermektedir. Mekan yerleşimi açısından da mevzuata uygun bir tasarım yapılmıştır	Erişilebilirlik açısından düz zemin tasarımıyla engelli bireyler için dolaşımda açık ofislerin dışında bütün alanlar, servis alanları ulaşılabilir, ancak engelli tuvaletleri bulunmadığından burada mevzuata uygun değildir
	Güvenlik önlemleri	Giriş alanında danışmadan alınacak üye veya ziyaretçi kartları sayesinde güvenli geçiş sağlanmaktadır	Giriş alanında danışma sayesinde üye veya ziyaretçi kartları ile güvenli geçiş sağlanmaktadır	Giriş alanında danışma sayesinde üye veya ziyaretçiler için güvenli geçiş sağlanmaktadır	Giriş alanında danışma sayesinde üye veya ziyaretçiler için güvenli geçiş sağlanmaktadır

Tablo 3: Güncel Ofis Mekânlarının Tasarım Faktörleri: İzmir ve İstanbul Örnek Değerlendirmeleri Sosyal Faktörler (Devamı) (Kaynak: Yazar)

	Estetik ve markalaşma	İşletmeye özel güvenlik kartları, paylaşımlı ofislerin markalaşmalarını destekleyecek posta ve servis hizmetleri, sanatçılara çizdirilmiş estetik duvar resimleri, zürafa ve kırmızı renkle bütünleşmiş WithCo tasarımı markalaşma açısından mevcuttur	İşletmeye özel güvenlik kartları, paylaşımlı ofislerin markalaşmalarını destekleyecek posta ve servis hizmetleri, servis alanları mevcuttur, genelde plaza markalaşması altında bir estetik vardır	İşletmeye özel güvenlik sistemi, paylaşımlı ofislerin markalaşmalarını destekleyecek posta ve servis hizmetleri, sanatçılara çizdirilmiş estetik duvar resimleri, koyu ve ahşap renk ve dokularıyla algılanan sıcaklık ve rahatlık hissiyle bütünleşmiş bir markalaşma vardır	İşletmeye özel güvenlik sistemi, ofislerin ve çalışma gruplarının markalaşmalarını destekleyecek duvar yazıları ve ahşap ile canlı renklerin birleşiminden doğan uyarıcı ve canlandırıcı sade ve dönüştürülebilir markalaşmanın desteklenmesi sağlanmıştır
	Organizasyonel kültür	Hiyerarşik bir düzen yerine esnek, açık ve işbirlikçi çalışma alanları mevcuttur ve renk şemaları kırmızının ve zürafa imgesinin işbirliği altında oluşturulmuştur	Ortak alanlar, toplantı odaları açısından hiyerarşik bir düzen mevcuttur ancak ortak alanların bir bütün teşkil etmesiyle de bu hiyerarşik düzen kırılmıştır	Hiyerarşik bir düzen yerine esnek, açık ve işbirlikçi çalışma alanları, "dönüştürülebilir, sosyal etkinlik", dinlenme alanları mevcuttur ve renk şemaları koyu renk ve ahşap dokuların işbirliğinde bir sosyal çalışma kültürü oluşturulmuştur	Hiyerarşik bir düzen yerine esnek, açık ve işbirlikçi çalışma alanları mevcuttur ve renk şemaları canlandırıcı sarı ve turuncunun işbirliği altında sadelikle oluşturulmuştur. Oluşturulan dönüştürülebilir etkinlik alanı ve çoğaltan paylaşım iklimi fikri hakimdir

Tablo 4: Güncel Ofis Mekânlarının Tasarım Faktörleri: İzmir Ve İstanbul Örnek Değerlendirmeleri Mekân Kullanım Yöntemlerine Bağlı Mekân Gereksinimleri (Kaynak: Yazar)

Güncel ofis mekanlarının tasarım faktörleri		İZMİR		İSTANBUL	
		With-Co Paylaşımlı Ofis	Workinton Bayraklı Tower	Kollektif House	Habita
Paylaşımlı ofislerin içinde mekan kullanım yöntemlerine bağlı mekan gereksinimleri	Açık çalışma alanları	Var (Farklı zamanlarda farklı kişiler tarafından kullanılan ortak çalışma alanları ve masalar, ekip tartışmaları için işbirlikçi alanlar, mevcuttur, ancak odaklanmış çalışma için bireysel sessiz bölmeler yoktur)	Var (Farklı zamanlarda farklı kişiler tarafından kullanılan ortak çalışma alanları ve masalar mevcuttur, ancak odaklanmış çalışma için bireysel sessiz bölmeler yoktur)	Var (Farklı zamanlarda farklı kişiler tarafından kullanılan ortak çalışma alanları ve masalar, ekip tartışmaları için işbirlikçi alanlar mevcuttur, ancak odaklanmış çalışma için bireysel sessiz bölmeler yoktur)	Var (Farklı zamanlarda farklı kişiler tarafından kullanılan ortak çalışma alanları ve masalar mevcuttur, ancak odaklanmış çalışma için bireysel sessiz bölmeler yoktur)
	Özel ofisler veya toplantı odaları	Var (Kiralananabilir değişik büyüklüklerde paylaşımlı ofisler, amfi alanı ve toplantı odaları)	Var (Kiralananabilir değişik büyüklüklerde paylaşımlı ofisler ve toplantı odaları)	Var (Kiralananabilir değişik büyüklüklerde paylaşımlı ofisler, beyin fırtınası ve work up alanları ve toplantı odaları)	Var (Kiralananabilir yakın büyüklüklerde paylaşımlı ofisler, esnek düşünme alanları ve toplantı odaları)
	Ortak çalışma alanları	Var (Bölmeli ve ortak masalar)	Var (Bölmeli ve ortak masalar)	Var (Bölmeli ve ortak masalar)	Var (Bölmeli ve ortak masalar)
	Ara alanlar	Var (Etkinlik alanları, bardo, langirt, tesise özel ücretsiz mutfak, kafeler, spor salonu, yürüme ve bisiklet parkuru, sağlıklı yaşam restoranı, youtube çekim odası mevcut.)	Var (Ortak dinlenme alanları ve mobilyaları mevcuttur, ücretsiz mutfak ve toplantı odalarının içinde servis alanları hazırlanmıştır, ancak etkinlik için özel tasarlanmış alanlar mevcut değildir)	Var (İletişim için ilan panoları, posta ofisi, mutfak alanları, ergonomik ve rahat dinlenme bölümleri ve dönüştürülebilir "Etkinlik alanı" mevcuttur.)	Var (İletişim için ilan panoları, mutfak alanı, ergonomik ve rahat dinlenme bölümleri ve dönüştürülebilir "Etkinlik alanı" mevcuttur.)

Tablo 4: Güncel Ofis Mekânlarının Tasarım Faktörleri: İzmir ve İstanbul Örnek Değerlendirmeleri Mekân Kullanım Yöntemlerine Bağlı Mekân Gereksinimleri (Devamı)
(Kaynak: Yazar)

	Teknoloji entegrasyonu	Var (Çalışma alanının her bölümünde (masalar dahil) internet alanları ve prizler, bölüm bölüm de bağlantı kurulabilir yazıcılar mevcut)	Var (Çalışma alanının bazı masalarında priz bulunmaktadır ancak masaların hepsini kapsamamaktadır, internet her bölümden ulaşılabilir)	Var (Çalışma alanının çoğunda masalarda priz bulunmaktadır bazı dinlenme alanlarında priz yoktur, internet her bölümden ulaşılabilir)	Var (Çalışma alanının çoğunda masalarda priz bulunmaktadır bazı dinlenme alanlarında priz yoktur, internet her bölümden ulaşılabilir. Bağlantı kurulabilir yazıcı mevcut)
	Depolama çözümleri	Var (Kullanıcı için kilitli dolaplar ve açık raflar mevcut)	Yok (Sadece ortak kullanım rafları ve mutfak nişine özel dolaplar vardır, kullanıcı için bireysel veya ortak depolama alanları yoktur)	Var (Kullanıcı için kilitli dolaplar ve açık raflar mevcut)	Yok (Kullanıcı ve ofis oluşumu için açık raflar mevcut, ancak kullanıcı için bireysel depolama alanları yoktur)

Genel olarak ofislerin tasarımında dikkat edilmesi gereken kriterler değerlendirildiğinde elde edilen veri ve tablolardan da yararlanılarak şu faktörlerin göz önünde bulundurulduğu sonuçlar elde edilmiştir:

- Ofis kullanımlarında vardiya sistemi dar çalışma alanlarının verimli kullanımı için mantıklı bir çözüm olabilir. Dönüşümlü çalışan kullanıcılar, sürekli aynı iş mekânına maruz kalmadığı için sıkılmaz ve işyerinde devinim sağlanır.
- Evin getirdiği konfor önemlidir, fakat sosyal iletişim ve disiplini sağlayacak çalışma mekânlarına ihtiyaç vardır. Bu faktörler sağlandığında ofis tasarımı kullanıcının verimini artırır.
- Çalışma mekânlarında direk olarak çalışma eylemiyle bağlantılı mekânlar; ortak (paylaşımlı) çalışma alanları, paylaşımlı (kiralananabilir) kapalı ofisler, bireysel ve grup çalışma alanlarına ihtiyaç vardır. Bunun yanında çalışma hayatına doğrudan etki eden amfi alanı, dijital video çekim odaları, projektörlü, ses ve diğer teknolojik kriterleri tamamlanmış ve kullanıma hazır alanlar da çalışma eyleminde konu içi ve dışı bireylere sunumda bulunulurken konuyu anlamayı kolaylaştırır.
- Çalışma alanlarının (ofisler) tasarımında renklerin ve sanatın (örnek olarak duvar resimleri, müzik dinletileri) kullanımı, mekânları tanımlamada ve mekânların kullanım amaçlarının işlevini sağlamasında büyük katkılar sağlar. Renklerle ve müzikle insan psikolojisine etkide bulunulup motivasyon, ilham ve odaklanma konularında çalışma eylemine katkıda bulunulabilir.
- Çalışma ve servis alanlarında yalıtım konusu oldukça önemlidir, nitekim bugüne kadar uygulanan diğer ofis türlerinin başarısız olmasında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Açık ofislerin işlevsiz kalmasının en önemli nedenlerinden biri, ortak alanların hepsinde ses yalıtımının ve görsel mahremiyetin ayrı bölümlerde sağlanamaması ve ortaya çıkan gürültü ve görsel karmaşadır.
- Çalışma, sirkülasyon ve servis alanlarında ı ışık ve hava kriterleri büyük önem taşır. Işık alt başlığı olarak doğal ve yapay aydınlatmalar; hava alt başlığı olarak da doğal ve yapay havalandırma yöntemleri bir yerin sürdürülebilirlik adına ne kadar detaylandırıldığını gösterir. Eğer bir sistem genel anlamda doğal kriterleri kullanıyor, zorunlu kalındığı durumlarda yapay kullanımlara geçiyorsa sürdürülebilir tasarımın enerji harcanması adına önemli bir ayağı tamamlanmış demektir. Bir ofisin gündüz güneş ışığından faydalanarak aydınlanması (duvar ve tavan pencereleri, avlu, ışıklıklar kullanılarak) ve akşam olduğunda fotovoltaiik panellerle gündüz aldığı güneş enerjisini kullanarak aydınlanması veya gece direkt olarak yapay aydınlatma ile aydınlanması; gündüz çalışma mekânlarının

havalandırmasında (duvar ve tavan pencereleri, avlularda açılır kapanır pencereler, çapraz havalandırma yöntemleri ile) dışardan sağlanan doğal ve taze havanın kullanılması, doğanın yetmediği takdirde (her oda için ayrı üniteli makine olmadan) az enerjili ortak üniteli vrv havalandırma ve klima sistemlerine geçilmesi bunlara iyi birer örnek oluşturabilir.

- Çalışma alanlarında su, yeşil ve diğer doğa unsurlarının bulunması kullanıcıda rahatlatıcı bir etki bırakmaktadır. Bu nedenle ofis tasarımlarda kullanılması olumludur.
- Servis alanlarında ve servis elemanlarının sayısında yeterlilik, servis alanlarına hitap eden uygun çalışma ortamlarının ve dinlenme ortamlarının sağlanması önemlidir.
- Ortak alanların tasarımında, sirkülasyon alanlarının bütün alanlara tüm kullanıcılar tarafından ulaşılabilirliğinin sağlanmasına, odadan odaya geçişin kullanılmayıp bireysel ve bağımsız girişlerin kullanılmasına dikkat edilmelidir.
- Çalışma, sirkülasyon ve servis alanlarında mobilya kullanımı kullanıcının ergonomisini ve rahatlığını önemli ölçüde etkiler. Mobilyaların rahatlık kriteri yanında aynı zamanda tasarımının da mekân kullanımına ayak uydurması (renk, şekil, büyüklük, kullanım türü) görsel ve fiziksel bir bütünlük sağlanmasına yardımcı olur. Bu görsel ve fiziksel bütünlük kullanıcının verimini artırır.
- Çalışma alanları, ofislerin yanında eklenmiş veya sirkülasyonun içinde konumlandırılmış servis alanları, tuvaletler, kafeler vb. alana hizmet edebilecek kalite ve yeterlilikte olmalıdır.

6. Sonuç

Ofislerin tasarımında tarihsel gelişimden faydalanmak, tasarım aşamasında işleyen ve işlemeyen kısımların farkına varmak açısından önem kazanmıştır. Zamanla gelişen ve en güncel haline ulaşan “Gündelik Ofisler, Sanal Ofisler, Aktivite Tabanlı Ofisler, Workplace 3.0 Ofisleri”nin varlığı, kullanımda çeşitliliği sağlayan birçok mekânın bulunduğu “paylaşımlı ofislerin” tasarımlarının incelenmesini gerekli kılmıştır. Tasarımı etkileyen çevresel, fiziksel, psikolojik etmenler ve aynı zamanda kullanıcının psikolojik durumu üzerine yapılan araştırmalar sonucu, birçok kriterin etkili olduğu anlaşılmıştır. Bu kriterler paylaşımlı ofislerin içinde çalışma mekânlarının, bu mekânlardaki araçların, mobilyaların kullanım yöntemlerini çeşitlendirirken, aynı zamanda mevcutta bulunan iç mekân ambiyansının şekillenmesiyle birlikte kullanıcıda bütün bir profil olarak farklı mekânsal algılara sebep olmuştur. Paylaşımlı ofislerin mekân kullanım yöntemlerinde; açık ve ortak çalışma alanları, özel ofisler, toplantı odaları, ara alanlar (etkinlik, dinlenme ve servis alanları vb.), çalışılan alanlarda teknoloji entegrasyonları ve depolama alanları öne çıkmıştır. Bu kullanım yöntemleri bireysel kullanıcılar için olabildiği gibi kalabalık ekipler ve şirketler için de geçerlidir. Ses yalıtımı (akustik), ısı yalıtımı, hava kalitesi için doğal ve yapay havalandırma sistemleri, aydınlatma, otomasyon sistemleri, mobilya, ergonomik, sürdürülebilirlik ve maliyet üzerine yapılan tasarımlar “fiziksel faktörleri”; İşyeri esnekliği, çalışan refahı, alan verimliliği, gizlilik ve mahremiyet ihtiyaçları, çalışan bağlılığı “psikolojik faktörleri”; Renk kullanımı, doku ve malzeme kullanımı, mevzuata uygunluk, güvenlik önlemleri, estetik ve markalaşma, organizasyonel kültür de “sosyal faktörleri” oluşturur.

Makale kapsamında alan araştırmasında ele alınan dört örnek ofis mekânı düşünüldüğünde; yapıların dış ve iç mekân büyüklükleri ve tasarımları, kullanıcıyla mekânın iletişimi ve etkililiği, kullanılan mobilyaların çeşitliliği, iç tasarımın kullanıcıda oluşturduğu fiziksel, sosyal ve psikolojik etkiler değişiklik göstermektedir. İlk örnek olan With Co, mekânları birbirine bir sirkülasyon rotasıyla bağlayan etkileşim koridoru, baskın kırmızı rengin kullanımı ve zürafa sembolünün mekânda yönlendirici bir unsur olarak

kullanılması, duvar resimleri, mobilya tasarımları, canlandırıcı renk kullanımları, sosyalleşme ve servis alanlarıyla öne çıkmış, yapının fabrikadan dönüştürülmesiyle sürdürülebilirliğe katkı sağlamıştır. İkinci örnek Workinton, bağlantılı sirkülasyon sistemine sahip olması, özel kapalı ofis ve toplantı salonları, genellikle sadece mobilyaların kumaş kaplamalarında kullanılan kontrollü renk farklılıklarıyla, motive edici duvar yazılarıyla daha hiyerarşik ve sistematik bir görünüş sergilerken, plaza ofisi oluşu ile öne çıkmıştır. Kullanılan yapı, yüksek nitelikli bir yapı olup, sürdürülebilirlik odaklı bir dönüşüm sürecine tabi tutulmamıştır. Üçüncü örnek Kolektif House, etkileşim, işbirliği, yaratıcılık, sosyalleşme, ağ oluşumu için lineer sirkülasyonda ortada buluşulan yapının kalbi niteliğindeki etkinlik alanıyla, kullandığı ham malzemelerin doğallığı ve koyu renklerin sıcaklığıyla ev ortamının sıcaklığını ve samimiyetini sağlaması, kapalı ofislerin komşuluk hissini pekiştirmesi, ama aynı zamanda profesyonel işbirlikleri sırasında kullanılan mekân ve rahat mobilya çeşitlilikleriyle öne çıkmıştır. Yapının eski bir sanayi binasından dönüştürülmesiyle sürdürülebilirliğe katkı sağlanmıştır. Dördüncü örnek Habita, yaratıcılık ve üretkenliği paylaşım iklimiyle desteklemiş, açık ahşap, turuncu ve sarı renk kullanımlarıyla rahatlık ve doğallığın yanında kullanıcıyı canlandırıcı etkide bulunmuştur, mekânların ayırımında uygulanan kot farklılıkları ile mekânlar tanımlanmış, ham ve açık renkli malzemelerle oluşturulmuş esnek ortak etkinlik alanıyla kullandığı ham ve doğal malzemelerle ve aynı zamanda da yapının eski atölye kullanımından dönüştürülmüş olmasıyla sürdürülebilirliğe katkı sağlamıştır.

Yapı ve kullanım kriterleri bazı uygulamalarda avantaj sağlamış, bazılarında ise dezavantaj oluşturmuştur. Araştırma sonucunda, incelenen İzmir ve İstanbul örnek projelerinin makalede anlatılan paylaşımlı ofis kavramının gerektirdiği kaç özelliği efektif bir şekilde karşıladığını ifade etmek için bütünsel bir tablo (Tablo 5) yapılmıştır. Bu çalışma özellikle değerlendirme kısmında özetlenen maddeler dahilinde bundan sonraki ofis tasarımlarında yol gösterici olarak kullanılabilir. Ofislerin tarihsel geçmişini öğrenmek isteyen ve tasarımda etkili kriterlerin yapıya uygulanmasında makale kapsamında açıklanan örnekler sayesinde göz ardı edilmesini engellemeyi amaçlayan okuyucular için bir kaynak oluşturmaktadır.

Tablo 5: Güncel Ofis Mekânlarının Tasarım Faktörleri: İzmir ve İstanbul Örnek
Değerlendirmeleri Etkiflilik Tablosu (Kaynak: Yazar)

Güncel ofis mekanlarının tasarım faktörleri (Etkiflilik Tablosu)		İZMİR		İSTANBUL	
		With-Co Paylaşımlı Ofis	Workinton Bayraklı Tower	Kollektif House	Habita
Fiziksel faktörler	Doğal ve yapay aydınlatma	Var	Var	Var	Var
	Sıcaklık ve havalandırma	Var	Var	Var	Var
	Ergonomik, modüler mobilya ve mobil bölmeler	Var	Var	Var	Var
	Teknoloji entegrasyonu	Var	Var	Var	Var
	Sürdürülebilirlik	Var	Yok (geri dönüştürülebilir malzeme ve atık ayrıştırma eksikliği nedeniyle)	Yok (geri dönüştürülebilir malzeme ve atık ayrıştırma eksikliği nedeniyle)	Var
	Maliyet kısıtlamaları	Var	Yok (finansal kaynak ne estetiğe ne de doğal kaynaklara harcanmamış)	Var	Var
Psikolojik faktörler	İşyeri esnekliği	Var	Yok	Var	Var
	Çalışan refahı	Var	Var	Var	Var
	Alan verimliliği	Var	Var	Var	Var
	Gizlilik ve mahremiyet ihtiyaçları	Var	Yok (ortak çalışma alanlarında bulunan bölmesiz masalar nedeniyle)	Yok (ortak çalışma alanlarındaki maruz kalan dikey görsel bağlantı nedeniyle)	Var
	Çalışan bağlılığı	Var	Var	Var	Var
Sosyal faktörler	Renk kullanımı	Var	Var	Var	Var
	Malzeme kullanımı	Var	Var	Var	Var
	Mevzuata uygunluk	Yok (engelli asansörü ve tuvaleti eksikliği nedeniyle)	Var	Var	Yok (engelli rampası ve tuvaleti eksikliği nedeniyle)
	Güvenlik önlemleri	Var	Var	Var	Var
	Estetik ve markalaşma	Var	Var	Var	Var
	Organizasyonel kültür	Var	Var	Var	Var
Paylaşımlı ofislerin içinde mekan kullanım yöntemlerine bağlı mekan gereksinimleri	Açık çalışma alanları	Var	Var	Var	Var
	Özel ofisler veya toplantı odaları	Var	Var	Var	Var
	Ortak çalışma alanları	Var	Var	Var	Var
	Ara alanlar	Var	Var	Var	Var
	Teknoloji entegrasyonu	Var	Var	Var	Var
	Depolama çözümleri	Var	Yok (yeterli sayıda bireysel depolama alanı eksikliği nedeniyle)	Var	Yok (yeterli sayıda bireysel depolama alanı eksikliği nedeniyle)

Teşekkür

Bu makalenin üretiminde desteklerini eksik etmeyen değerli hocalarım Hasan Begeç ve Rengin Zengel'e emekleri için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Aynı zamanda bu süreçte hep yanımda olan değerli ailem ve arkadaşlarıma da minnettarlığımı belirtmek isterim.

Katkı oranı

Yazar Bersu Özdemir, çalışmanın ana fikrinin saptanması ve tasarlanması, verilerin toplanması, verilerin analizi ve yorumu, yazının yazılması, kritik revizyon kısımlarında katkı sağlamıştır; yazar Hasan Begeç, çalışmanın ana fikrinin saptanması ve tasarlanması, verilerin analizi ve yorumu, kritik revizyon kısımlarında katkı sağlamıştır; yazar Rengin Zengel, çalışmanın ana fikrinin saptanması ve tasarlanması, verilerin analizi ve yorumu, kritik revizyon kısımlarında çalışmaya katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışmanın tüm yazarları bu çalışmada, sonuçları veya yorumları etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedirler.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Yapılan çalışmada araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur, Etik Kurul izni gerekmemiştir.

Kaynaklar

Albayrak, Ş. (2022). Çalışmanın Güncel Anlamı ve Yeni Bir Çalışma Mekânı Olarak Ortak Çalışma (Cowork) Mekânları: İstanbul'daki Dam Ve Kolektif House Levent Üzerinden Bir İnceleme (Yayın No. 771933). Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. s. 140-142-144-146-147.

Altınkoç, Y. Ö. (2005). Büro Binaları Tasarımında Temel İlkeler ve İç Mekan Organizasyonu. (Yayın No. 167801). Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. s. 51.

Arnold, T., Hascher, R., Jeska, S., & Klauck, B. (2002). A design manual : office buildings / edited by Rainer Hascher, Simone Jeska, Birgit Klauck ; authors, Thomas Arnold... [et al. ; translation from German, Fiona Greenwood]. Birhäuser. (13- 29, 47-60).ISBN : 3764366508

Aydın, F. (2019). Paylaşımlı Ofislerde Mekan Organizasyonu Üzerine Bir İnceleme (Yayın No. 28736546). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global.(2572302371). s.46-119-115. <https://www.proquest.com/dissertations-theses/paylasimli-ofislerde-mekan-organizasyonu-uzerine/docview/2572302371/se-2>

Begeç, H. (2011). İletişim Teknolojisinin Büro Mekanı Üzerindeki Etkileri ve Yeni Mekan Kullanım Önerilerinin Medya Yapılarında İncelenmesi. Deü Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi, Dergipark Akademik, 13(3), 23-38.

Çimen, T. (2008). Teknolojik Gelişmelerin Sonucunda Değişen Üretim İlişkilerinin, Ofis Yapılarına Etkisi ve Ofis Mekanları (Yayın No. 252352). Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. s.5-21-73-74. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=NtBAevXNhYaNqJFoAcdBdtqe2VzHoOEw8UiF3nKY-i-GQCdWSDAySwYjQXlueU52>

Duffy, F.(1997). Francis Duffy; with Contributions from Kenneth Powell / The New Office, Conron Octapus, London.

Erdener, H. E. (1996). Büro Binalarında Yeni Kullanım Yöntemleri, Yapı Dergisi, (181), 77-83.

Erdoğan, Z., (2001). İlk ve Orta Dereceli Okulların Ergonomik Açından İncelenmesi ve İyileştirme Önerileri (Yayın No. 105239). Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Göçer, Ö., Karahan, E. ve Oygür İlhan, I. (2018). Esnek Çalışma Mekânlarının Çalışan Memnuniyetine Etkisinin Akıllı Bir Ofis Binası Örneğinde İncelenmesi. Megaron. 13(1), 39-50.DOI: 10.5505/megaron.2017.46547

Heuser, K., (1976). Innenarchitektur Und Raumgestaltung, Bauverlag Wiesbaden, Berlin.

İmal, M.F. (2009) Sektörel Ofis Binalarında Çalışma Mekanları ve Sosyal Alanlar (Yayın No. 268371). Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.s.15

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=ZeTyprYuef2HkaF3xt4wYi8ECQY8dCOAKJQSC-tIVZYz001dF6bs3hiW-pL2B1Ji>

İtez, Ö. (2017). Habita Coworking. Arkitera. <https://www.arkitera.com/proje/habita-coworking/>

Jezard, A. (2017). The traditional office is dead. Here's why. World Economic Forum. <https://www.weforum.org/agenda/2017/11/forget-the-open-plan-office-modern-work-spaces-should-be-agile>

Karaoğlu Tekin, Ö. (2019). Paylaşımlı Ofislerin İç Mekân Tasarım Anlayışları (Yayın No. 573648). Sanatta Yeterlik Tezi, Hacettepe Üniversitesi / Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.s.86

https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=jNRDC1RLfVd4_T7x7ZXmmQkB0pLPTy4xsQHJinmqMAZ4aCg00T52co2iT7BSPVZR

Makaklı, E., Yücesan, E. ve Ozar, B. (2019). Co-Working Space Concept in the Spatial and Urban Context: A Case Study of 'Kolektif House'. FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi. (14), 297- 312. Doi:<https://doi.org/10.16947/fsmia.667316>

Mimarizm.com (2023). Withco Coworking Space, XL Mimarlık+Mühendislik Tasarımıyla Genişliyor. Mimarizm. https://www.mimarizm.com/haberler/gundem/withco-coworking-space-xl-mimarlik-muhendislik-tasarimiyla-genisliyor_135645?ysclid=lr56k5xpt7653636473

Morgan Lovell. (t.y.). The Evolution Of Office Design. Morgan Lovell. <https://www.morganlovell.co.uk/the-evolution-of-office-design>

Nakişçı, G. (2018). Ofis İç Mekan Tasarımında Rengin Kullanımı (Yayın No. 489650). Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep. s.93-90. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=Rrl-Krk3A-RkF4YfHofuk9ULxVdUhcFYsOWKtO-GigzcY_KCB7vzLejlk2rpAnK0

Sakallı, E. (1997). Büro Yapılarında İç Mekan Organizasyonu Faktörleri (Yayın No. 067584). Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, Trakya. s.19-20. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=8tbPippmWV_b-Irrn9YEArsYz-Fx6YBQ9UCH0SwV5l1c15Ycnq6DHWm6-Qs3b7BR

Türk Dil Kurumu (2024). "Dönüşüm", Türkçe sözlük. <https://sozluk.tdk.gov.tr/>

Yamaner, F., (2001). Farklı Fonksiyonlarda Renk Kullanımına İlişkin Yaklaşımların Değerlendirilmesi (Yayın No. 106145). Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=5T1_CZ5-UGb9QCmoURec4HVnYFpzeC8TqzsljnsEQ5TCL5yPAj8k3dr8AeZmWeKv

Yılmaz, E. ve Yılmaz E. (2020). WITHCO Paylaşımli Ofis ve Ortak Çalışma Alanı. Raf Dergisi,(86).<https://www.raf.com.tr/withco-paylasimli-ofis-ve-ortak-calisma-alani/>

Webrazzi. (2016). Kolektif House'un 3. ve en büyük tesisi Levent'i gezdik [GirişimOfisleri].[Video]. YouTube.<https://www.youtube.com/watch?v=-Z4AQs6hGn4>

WithCo. (t.y.). Withco Ne Sunuyor?. WithCo Coworking Space. <https://withcoworking.com/hakkimizda/>

İnternet Kaynakları

URL-1: <https://mavink.com/explore/Liverpool-Glass-Building> Erişim tarihi:9/01/24,15.05

URL-2: https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:Boley_Clothing_Co_Building_1909_Kansas_City_MO.jpg Erişim tarihi:10/12/23,15.05

URL-3: <https://mavink.com/post/17501E1A0B563ECFB7615C3907FFD14EC9AM2D1239/larkin-building-buffalo-new-york> Erişim tarihi:20/12/23,15.05

URL-4: <https://www.morganlovell.co.uk/the-evolution-of-office-design> Erişim tarihi:20/12/23,15.05

URL-5: <https://www.weforum.org/agenda/2017/11/forget-the-open-plan-office-modern-work-spaces-should-be-agile> Erişim tarihi:7/12/23,15.07

URL-6: <https://withcoworking.com/hizmet/withco-hazir-ofis/> Erişim tarihi:14/01/24,15.07

URL-7: <https://www.architectureartdesigns.com/withco-coworking-space-by-xl-architecture-engineering-in-izmir-turkey/> Erişim tarihi:14/01/24,15.07

URL-8: <https://kiralikofis.com/workinton-bayrakli-tower/> Erişim tarihi:16/01/24,16.25

URL-9: <https://www.workinton.com/sanal-ofis/> Erişim tarihi:16/01/24,16.25

URL-10: <https://www.workinton.com/izmir-bayrakli-tower/> Erişim tarihi:16/01/24,16.25

URL-11: https://www.workinton.com/hazir-ofis/?_gl=1*29io34*_up*MQ..&gclid=CjwKCAiA75itBhA6EiwAkho9e3nj2I6PIStRkOyLYydavY7FvvkANQ4-X8clK5-2aY7ehThd5o89qxoC55lQAvD_BwE Erişim tarihi:16/01/24,16.26

URL-12: <https://www.google.com/search?client=opera&q=izmir+bayraklı+tower+workinton&source=opera&ie=UTF-8&oe=UTF-8#lpg=cid:CglgAQ%3D%3D,ik:CAoSLEFGMVFPcE5vc2RDU0EzQXRnUE5CeHBxREJOMVpLeDJrTFQxQ01WVUNnX1Nu> Erişim tarihi:16/01/24,16.27

URL-13: <https://artika.com.tr/proje/kolektif-house-levent-1/> Erişim tarihi:17/01/24,16.27

URL-14: <https://www.kontraist.com/projects/kolektif-house-1> Erişim tarihi:17/01/24,16.27

URL-15: <https://www.arkitera.com/proje/habita-coworking/> Erişim tarihi:20/01/24,16.27

URL-16: Open Street Map Withco Erişim tarihi:14/01/24,16.27

URL-17: <https://kiralikofis.com/kolektif-house-levent/> Erişim tarihi:17/01/24,16.27

URL-18: https://www.mimarizm.com/haberler/gundem/withco-coworking-space-xl-mimarlik-muhendislik-tasarimiyla-genisliyor_135645?ysclid=lr56k5xpt7653636473

URL-19: <https://withcoworking.com/hakkımızda> Erişim tarihi:14/01/24,15.07

URL-20: <https://www.youtube.com/watch?v=-Z4AQs6hGn4> Erişim tarihi:14/01/24,15.08